

Filozofski fakultet
Univerziteta u Sarajevu
Odsjek za pedagogiju

**Odgoj i obrazovanje studenata nastavničkih fakulteta za
interkulturalnu kompetenciju**

Završni magistarski rad

Mentorica: Doc.dr. Emina Dedić Bukvić

Studentica: Merisa Šehić

Sarajevo, mart 2019. godina.

SADRŽAJ

I. UVOD	5
I. TEORIJSKI DIO RADA	6
1. INTERKULTURALIZAM	6
1.1. Pojmovno određenje interkulturalizma	6
1.2. Interkulturalni odgoj i obrazovanje	7
2. KOMPETENCIJE	11
2.1. Interkulturalna kompetencija	13
II. METODOLOŠKI DIO RADA	18
1. Predmet istraživanja	18
2. Značaj istraživanja	22
3. Cilj istraživanja	22
4. Zadaci istraživanja	23
6. Hipoteze	23
6. Metode, tehnike i instrumenti istraživanja	24
7. Uzorak istraživanja	27
III. ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA	30
1. ANALIZA NASTAVNIH PLANOVA	30
2. ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA ANKETNOG UPITNIKA	31
2.1. Informisanost studenata o pojmu interkulturalizma	31
2.2. Informisanost studenata o ciljevima i vrijednostima interkulturalnog odgoja i obrazovanja i poželjnim kompetencijama nastavnika za rad u kulturno pluralnim razredima	34
2.3. Zainteresovanost studenata za interkulturalni odgoj i obrazovanje	42
IV. DISKUSIJA I PREPORUKE	47

V. ZAKLJUČAK	50
VI. LITERATURA	53
VII. PRILOZI	57
1. Popis grafikona.....	57
2. Anketni upitnik.....	57

*„Uvijek imajte na umu da je vaša odluka
da uspijete bitnija od bilo koje druge.“*

Abraham Linkoln

ZAHVALA:

*Želim da iskoristim priliku da se zahvalim svim osobama koje su bile
moja podrška u pisanju magistarskog rada. Hvala vam za
nesebičnu podršku, jak vjetar u leđa, čvrst oslonac.*

Za sve riječi utjehe i najljepše savjete.

*Najveću zahvalnost za sve što sam postigla pripisujem
svojim roditeljima i sestri.*

*Posebnu zahvalnost iskazujem mom dragom Kenanu.
I na kraju veliku zahvalnost iskazujem mojoj mentorici*

Doc. dr. Emini Dedić Bukvić.

Velika HVALA svima.

I. UVOD

Svjedoci smo da se svako povijesno razdoblje treba znati suočiti s novim izazovima: naše je razdoblje obilježeno intenzivnim migracijskim procesima koji unose značajne promjene i u život društva i pojedinca. Ove se promjene ne ogledaju samo u susretu s novim kulturnim, etničkim, jezičnim i vjerskim identitetom već i u kvaliteti međuljudskih odnosa. U kojoj će mjeri odnosi među ljudima biti više ili manje kvalitetni ovisi i o načinu percipiranja i razumijevanja osjećaja, misli i stavova osoba koje ne pripadaju našoj kulturi i koje upravo zbog toga na drukčiji način reagiraju, razmišljaju, oblikuju i organiziraju pojmove i misaone strukture koje su specifične za njihov način življenja odnosno za njihovu kulturu.

Rad se sastoji od tri dijela. U teorijskom dijelu rada razmatraju se pojmovi interkulturalizam, interkulturalni odgoj i obrazovanje, kompetencije te interkulturalne kompetencije koje, ovisno o pristupu i modelima proučavanja koje pojedini autori različito definiraju. Škola je danas više nego ikada mjesto susreta različitosti, što je postala svakodnevna praksa, zahvaljujući onima koji su došli i dolaze iz drugih krajeva i koji su započeli novi život u našem društvu, lokalnoj zajednici, gradu, ulici. Interkulturalnom odgoju i obrazovanju prije svega znači govoriti o želji za osobnim samoobrazovanjem i odgojem za različitost i s različitostima, u kojemu će svi zainteresirani promicati odgoj i obrazovanje za solidarnost i suradnju, preuzeti obavezu i odgovornost za uspostavljanjem demokratske i jednakopravne zajednice. Da bi interkulturalizam zaživio u društvu, a onda i u školi, prije svega treba imati uporište u društvu odnosno državi. U kojoj ćemo mjeri biti uspješni ili manje uspješni u ostvarivanju kvalitetnih odnosa s osobama ili skupinama kulturno različitim od nas, ne ovisi samo o prethodnom iskustvu u dodiru s drugima, već i o kompetencijama pojedine osobe.

U metodološkom dijelu rada opisali smo cilj, zadatke, hipoteze koji su nam omogućili realizaciju opis predmeta istraživanja.

I u trećem dijelu rada prikazani su rezultati istraživanja koje je sprovedeno s ciljem da se ispita stepen poznavanja temeljnih karakteristika interkulturalnog odgoja i obrazovanja studenata, te stavovi studenata o poželjnim interkulturalnim kompetencijama nastavnika za rad u kulturno pluralnim razredima. Nakon toga slijede zaključak i preporuke rada.

I. TEORIJSKI DIO RADA

1. INTERKULTURALIZAM

Susreti različitih kultura u današnjem savremenom svijetu događaju se gotovo svakog trena u najraznovrsnijim oblicima komuniciranja, postajući tako realnost i zakonitost savremenog života (Barry, 2006). Masovne migracije na globalnoj razini promijenile su demografsku strukturu većine država, proširivši pojam nacionalnog identiteta davanjem prostora novim, interkulturalnim identitetima, dok susreti kultura i njihovi kontakti podrazumijevaju nužnost kvalitetnog međusobnog suodnosa temeljenog na ideji interkulturalizma (Beck i Grande, 2006). S obzirom na to da je interkulturalna interakcija zbog sve veće međuovisnosti ljudi i kultura u globalnom društvu 21. stoljeća za većinu ljudi postala stvarnost svakodnevnog života, ideja interkulturalizma se javlja kao moguće rješenje za kvalitetan suživot u multikulturalnim zajednicama (Bedečković, 2011).

1.1. Pojmovno određenje interkulturalizma

U sagledavanju pojave interkulturalizma, nužno je sagledati širu sliku društva. Naime, koncept interkulturalizma uvodi Vijeće Europe sedamdesetih godina 20. stoljeća uslijed migracija koje su zahvatile prostor Europe (Hrvatić, 2007). Općenito, to je razdoblje gospodarskog uzleta, a vezano za ovaj aspekt, riječ je o razdoblju intenziviranja rasprava o nacionalnim, regionalnim i lokalnim odnosno kulturnim identitetima usporedno s jačanjem integracijskih procesa (Dragojević, 1999). „Kako je većina društava i povijesno i suvremeno raznolika, pojavom migracijskih procesa ona postaju mjesta susreta različitih tradicija, vrijednosti i obrazovnih praksa“ (Drandić, 2012: 49). Odnosno, migracijski procesi te gospodarska globalizacija bili su poticaj za stvaranjem koncepta koji će dati odgovor na izazove tog vremena, a sam razvoj interkulturalizma u Europi nije bio jednoznačan niti kontinuiran (Hrvatić, 2007).

U promatranju interkulturalizma treba znati šta je tačno interkulturalizam? Već sam prefiks „inter“ upućuje na temeljno značenje interkulturalizma i označava mogućnost usporedbe mišljenja, ideja te općenito kultura na jednom području (Ninčević, 2009). Interkulturalizam se odnosi na filozofiju uvažavanja i prožimanja, zaštitu manjina, socijalno ugroženih, ali i na razumijevanje raznih međuovisnosti (Hrvatić, 2007, prema Previšić, 2001).

Interkulturalizam je u svojoj suštini relacionalan jer se može zbivati samo među ljudima (Hrvatić i Sablić, 2008), samim time i ostvareni interkulturalizam podrazumijeva postojanje s drugima, a ne samo pored njih (Ninčević, 2009). U vrijednosnom smislu interkulturalizam se može shvatiti kao nadogradnja multikulturalizma (Sablić, 2014), ali i kao stanje tolerancije različitih kultura, a ukoliko dođe do problema, omogućava spremno suočavanje sa njima (Vrcelj, 2005). Interakcijski aspekt interkulturalizma istaknut je dinamičnim međuodnosima te međusobnim utjecajem. Također, bitno značenje interkulturalizma je to što nastoji omogućiti dijalog između autohtonih i imigrantskih skupina neovisno je li je riječ o većini ili manjini (Dragojević, 1999).

Prema Bedeković (2012) temeljne vrijednosti interkulturalizma ogledaju se u smanjenju stereotipa i predrasuda, uklanjanju etnocentrizma i nacionalizma, nejednakosti i diskriminacije, suzbijanju ksenofobičnosti, uvažavanju manjinskih zajednica, prihvaćanju etničnosti, naglašavanju snošljivosti, zajedništva i suživota različitih kultura, osvješćivanju mogućnosti uzajamnog kulturnog obogaćivanja, poticanju tolerancije i međusobne solidarnosti te zagovaranju i promicanju nenasilnog rješavanja sukoba. Može se zaključiti da su to vrijednosti koje su poželjne i nužne u današnjem društvu.

Kako bi se postigao tolerantan odnos dvaju pojedinaca ili skupina treba najprije ostvariti vezu s vlastitom, izvornom kulturom nakon čega osoba postaje sposobna otvoriti se kulturno „drugačijima“ (Ninčević, 2009). Poticanje tog interkulturalnog dijaloga je neophodno, ali istodobno i složeno. „Naglašena dimenzija dijaloga među kulturama daje interkulturalizmu potrebnu otvorenost i socijalnu dimenziju dodira“ (Ninčević, 2009: 63). Prije svega, treba postojati uporište u državi koja kontinuirano promiče, podržava i razvija odnose koji su utemeljeni na obostranom povjerenju, komunikaciji te dijalogu sudionika kao neizostavnom aspektu (Piršl, 2011). Ovim su istaknute samo neke od dobrobiti interkulturalnosti, a zadatak je svakoga društva procijeniti želi li se razvijati u tom smjeru.

1.2. Interkulturalni odgoj i obrazovanje

Govoriti o interkulturalnom odgoju i obrazovanju prije svega znači govoriti o želji za osobnim samoobrazovanjem i odgojem za različitost i s različitostću, u kojemu će svi zainteresirani promicati odgoj za solidarnost i suradnju, preuzeti obavezu i odgovornost za uspostavljanjem demokratske i jednakopravne zajednice, smanjujući pri tome vlastiti individualizam i etnocentrizam (Piršl, 2011).

Također Piršl (2007) navodi da se interkulturalni odgoj i obrazovanje temelji i poziva na važnost jedinstvenih i neponovljivih interpersonalnih stilova u komunikaciji i ophođenju s drugima, oni ne mogu biti samo privilegija odabranih pojedinaca već karakteristika cjelokupnog odgoja u obitelji, školi i u društvu. Nadalje, ako pod interkulturalnim odgojem i obrazovanjem podrazumijevamo odgoj i obrazovanje za sve, tada on ne može biti posvećen samo manjinskim i/ili imigrantskim skupinama, bile one autohtone ili alohtone, već on mora biti izazov i za većinsku kulturu, odnosno za cjelokupno društvo i čovječanstvo (Piršl i Vican, 2004). U interkulturalnom odgoju i obrazovanju treba se posvetiti osobi kao ljudskom biću, s vlastitom prošlošću i iskustvom, kao osobi s osobnim sustavom vrijednosti koja, bez obzira na kulturno porijeklo, poštuje čovjeka. Dakle, interakcija ne samo u smislu dobrog poznavanja već i razumijevanja i uvažavanja drugog (Perotti, 1995).

Da bi interkulturalizam zaživio u društvu, a onda i u školi, prije svega treba imati uporište u društvu odnosno državi koja će ga sustavno i postupno promicati, podržavajući i razvijajući odnose koji će se temeljiti na obostranom povjerenju, učinkovitoj komunikaciji i dijalogu svih sudionika u društvu kao ravnopravnih partnera, konstantnom učenju i razmjeni iskustava, mirnom rješavanju sukoba, aktivnoj suradnji i suživotu (Previšić i Mijatović, 2001).

Škola bi trebala postati mjesto stvaranja, razmjene i zajedničkih novih uvida, tj. razvijati se u smjeru organizacije koja uči i koja potiče poštivanje različitosti (Skledar i Kregar, 2008). Proces sukonstruiranja znanja i razumijevanja nije moguće ostvariti bez postizanja ravnopravnih, uvažavajućih i partnerskih odnosa učenika, studenata i odraslih (učitelja), kao i kulturno različitih (Mesić, 2008). Važno je uzeti u obzir strategije učenja i poučavanja, metode ocjenjivanja, izvore znanja. Prethodno znanje učenika ima također važnu ulogu kao i poznavanje stranih jezika (Anderon, 1999). Važno je uspostaviti pozitivne odnose unutar svih članova školske zajednice te uključiti institucije lokalne uprave, roditelje i stručne saradnike (Stoll i Fink, 2000).

Interkulturalizam je shvaćen kao aktivno razumijevanje različitih kultura, uspostavljanje pozitivnih odnosa razmjene i međusobnog obogaćivanja (Bell, 1994, Perotti, 1995). Škola pri tom ne smije biti mjesto stjecanja interkulturalnih spoznaja, već postaje mjesto kontinuiranog "učenja" (su)života, suradnje, tolerancije, ravnopravnosti, u kojem neposredno djeluju učenici, učitelji, roditelji i okruženje (Hrvatić, 2007). Interkulturalni odgoj i obrazovanje

temeljen je na ideji kulture kao središtu individualnog i društvenog identiteta (Haviland, 2004).

Polazi se od činjenice da je interkulturalni odgoj i obrazovanje proces koji ima za cilj osigurati jednake mogućnosti u učenju svima bez obzira na rasne, nacionalne, etničke, klasne, spolne, fizičke, jezične ili kulturne razlike, da je podložno stalnim promjenama i kontinuiranom učenju (su)životu, suradnji, toleranciji i ravnopravnosti (Hrvatić, 2007). Uz sve to, u procesu odgoja i obrazovanja učenici se ne bi smjeli udaljiti od vlastitog kulturnog i etničkog porijekla, ali ih nastavnici trebaju učiniti svjesnima da dijele život s pripadnicima drugih kultura koji imaju druga obilježja i način života različit od njihovog (Mesić, 2008). Hrvatić i Sablić (2008) navode da cilj interkulturalnog obrazovanja nije znanje, već odnos, stav prema znanju: nova konstrukcija i razina znanja koja omogućuje nastajanje i djelovanje interkulturalne odgojne (školske) zajednice, kao modela i poticaja za šire društvene promjene.

S obzirom da se škola smatra dominantnim mjestom provođenja interkulturalnih načela u djelo, znanje i životno iskustvo smatraju se značajnim dimenzijama interkulturalnoga odgoja i obrazovanja, pri čemu se znanje smatra osnovnom pretpostavkom za slobodu mišljenja i kritički pristup usmjeren na prepoznavanje kompleksnosti socijalnih odnosa, poštivanje različitosti i prihvaćanje vlastite društvene i građanske odgovornosti (Kasikova i Valenta, 2011). Polazeći od činjenice da se znanje ne smatra jedinom dimenzijom obrazovanja, kao i od činjenice da je osim prenošenja znanja učenicima nužno pružiti mogućnost da interkulturalnost osjete u stvarnom životu, životno iskustvo kao druga dimenzija podrazumijeva pozitivno školsko ozračje u kome će učenici međusobno surađivati i aktivno sudjelovati u kreiranju okoline u kojoj će različitosti biti uvažene i prihvaćene (Spajić-Vrkaš, 2001). U tom su kontekstu osnovni cilj i zadaci interkulturalnog odgoja i obrazovanja usmjereni na (Spajić-Vrkaš i dr. 2001):

1. Usvajanje temeljnih pojmova u području kulture i međukulturalnih odnosa.
2. Razumijevanje svoje i drugih bliskih kultura.
3. Razumijevanje kulturne raznolikosti svijeta.
4. Razumijevanje načela i pretpostavki funkcioniranja kulturno pluralne zajednice.
5. Razvoj otvorenoga i višekulturalnoga identiteta u skladu s potrebama kulturno pluralne zajednice.
6. Razvoj kulturne osjetljivosti i višejezičnu kompetencije.
7. Razumijevanje posljedica diskriminacije kulturno drugačijih.
8. Razvoj nestereotipnog mišljenja antipredrasudnih stavova, snošljivosti i solidarnosti.

Osnovni cilj i zadatak interkulturalnog odgoja i obrazovanja usmjeren je prema osnaživanju učenika i studenata za upoznavanje različitih kulturnih perspektiva i njihovog doprinosa dominantnoj kulturi, razvoju kritičkog mišljenja te ohrabrivanju na saradnju i interkulturalni dijalog kao snažan kohezivni instrument kulturno složenog društva.

Prema Hrvatić i Sablić (2008) osnovni i najznačajniji ciljevi interkulturalnog odgoja i obrazovanja:

1. Usvajanje osnovnih pojmova u području kulture i međukulturalnih odnosa.
2. Razumijevanje obilježja svoje i drugih bliskih kultura, kao i kulturne raznolikosti svijeta, poštivanje i očuvanje nacionalne i kulturne baštine.
3. Poštivanje principa višekulturalnosti.
4. Razvoj otvorenog i višestrukog identiteta u skladu sa potrebama kulturno pluralne i demokratske zajednice, uključujući kulturnu osjetljivost i višejezičnu kompetenciju.
5. Razumijevanje posljedica diskriminacije kulturno drugačijih te razvoj nestereotipnog mišljenja, antipredrasudnih stavova, tolerancije i solidarnosti, nenasilno rješavanje sukoba.
6. Omogućiti učenicima stjecanje znanja, sposobnosti i kompetencija potrebnih za aktivno sudjelovanje u kulturno pluralnom i demokratskom društvu.
7. Izgradnja svijesti o pravima i odgovornostima, vrijednosnim normama, pravilima ponašanja te etičkim i moralnim pitanjima drutvene zajednice.

Jedan od zadataka škole trebao bi biti promicanje interkulturalnoga odgoja i obrazovanja koje će se ogledati u priznavanju razlika i njihovih vrijednosti, modelu življenja, simboličkim predodžbama na koje se pozivaju pojedinci i društva u odnosima s drugim i u shvaćanju svijeta (Brander, 2004). Promatraju li se cilj i zadaci interkulturalnog odgoja i obrazovanja kao određena postignuća koja bi se interkulturalnim odgojem i obrazovanjem trebala postići, osnovnim vrijednostima koje promiče interkulturalni odgoj i obrazovanje mogu se smatrati (Spajić-Vrkaš i dr. 2001):

1. Smanjenje stereotipa i predrasuda.
2. Uklanjanje etnocentrizma i nacionalizma, nejednakosti i diskriminacije.
3. Suzbijanje ksenofobičnosti i diskriminacije.
4. Uvažavanje jezika manjinskih zajednica.
5. Prihvatanje etničnosti, Naglašavanje snošljivosti, Zajedništva i suživota različitih kultura.

6. Osvještavanje mogućnosti uzajamnog kulturnog obogaćivanja.
7. Poticanje tolerancije i međusobne solidarnosti.
8. Zagovaranje i promicanje nenasilnog rješavanja sukoba.

Škola kao institucija preuzme glavnu ulogu u oblikovanju budućih građana koji će živjeti u sve složenijem i pluralnijem društvu. Sama škola bi trebala predstavljati neku vrstu života i zajednice te treba iskreno i kompetentno vrednovati, cijeniti i omogućavati ono što podupire djetetov razvoj i odgoj. Škola treba prerasti u mjesto umnožavanja učenikovih snaga i sposobnosti koje će mu pomoći da se razvije u samosvojnu osobu čije su središnje vrijednosti različitosti te priznavanje i stvarno razumijevanje drugog.

U kojoj ćemo mjeri biti uspješni ili manje uspješni u ostvarivanju kvalitetnih odnosa s osobama ili skupinama kulturno različitim od nas, ne ovisi samo o prethodnom iskustvu u dodiru s drugima, već i o kompetencijama pojedine osobe u ovom slučaju nastavnika (Posavac i Sablić, 2012). O tome šta je kompetencija bit će govora u narednom poglavlju.

2. KOMPETENCIJE

Kao i kod pojma interkulturalizma, definisanje pojma kompetencije predstavlja problem u smislu jedinstvenog određenja navedenog termina. Piršl (2011) navodi kako je gotovo nemoguće odrediti taj pojam, jer o njemu postoji bezbroj definicija, ovisno o disciplini koja ga razmatra, pristupu i/ili o kulturnom kontekstu u kojemu se razmatra (jezik, psihologija, pedagogija, ekonomija, menadžment, itd.), pristupu (biheviorističkom, konstruktivističkom, kognitivističkom, holističkom) i/ili o kulturnom kontekstu u kojemu se primjenjuje. Etimološki, kompetencija dolazi od latinske riječi *competentia* što znači da neka osoba ima znanja, sposobnosti, vještine, iskustva, tj. da je stručna ili mjerodavna u nekoj vrsti djelatnosti ili za neko područje (Spajić-Vrkaš i dr., 2001).

U području društvenih znanosti, kompetencija se obično definiše kao određeno iskustvo, znanje i želja, motivacija, ne zanemarujući važnost socioekonomskog i kulturnog konteksta u određivanju značajnosti ključnih i pojedinačnih kompetencija, na što upozoravaju i dokumenti OECD- a (Viteritti, 2005). Prema OECD-u, kompetencija je više nego puko znanje i vještina, uključuje sposobnost suočavanja sa složenim zahtjevima u specifičnom kontekstu,

mobilizirajući pri tome sve naše psihičke resurse (Viteritti, 2005). Kompetenciju možemo definisati kao sposobnost učinkovitog djelovanja u brojnim situacijama koja se temelji na dinamičnoj kombinaciji znanja, sposobnosti, vještina, iskustva, vrijednosti i motivaciji koje je pojedinac stekao u obitelji, društvenoj sredini, a razvio tokom školovanja i uključivanjem u radnu, tj. odgojno- obrazovnu ili neku drugu praksu (Bilić, 2006).

Općenito gledano pojam kompetencija podrazumijeva da neka osoba ima znanja, sposobnosti, vještine, iskustva, tj. da je stručna ili mjerodavna u nekoj vrsti djelatnosti ili za neko područje (Spajčić-Vrkaš i dr., 2001). Dakle, kompetencije omogućuju pojedincu da aktivno i efikasno djeluje u određenoj (specifičnoj) situaciji (Hrvatić, 2007).

Weinert (Bartulović i Kušević, 2016) pod pojmom kompetencije podrazumijeva kognitivne vještine i sposobnosti koje pojedinac posjeduje ili ih može usvojiti, a služe za rješavanje problema te s time povezane motivacijske, voljne i socijalne spremnosti odnosno sposobnosti da se rješenja problema uspješno i odgovorno koriste u promjenjivim. Dakle, kompetencija predstavlja povezane, ali samo djelomične aspekte znanja, sposobnosti, razumijevanja, djelovanja, iskustva i motivacije te je shvaćena kao dispozicija koja osobu osposobljava za rješavanje problema u određenim situacijama, a očituje se kroz performansu, odnosno kroz uspješno riješen problem (Bartulović i Kušević, 2016). Dispozicija podrazumijeva da je stečena kompetencija rezultat dosadašnjeg učenja te da predstavlja temelj za uspješno djelovanje osobe.

Na njegovu definiciju se oslanjaju dokumenti OECD-a koji su nastali u sklopu projekta DeSeCo (*Definition and Selection of Competencies*) kojemu je cilj bio pronalaženje adekvatne definicije pojma kompetencije. Kompetencije su shvaćene kao sposobnost rješavanja kompleksnih zahtjeva u određenim kontekstima na način da se koriste kognitivne sposobnosti, znanje, vještine te socijalne i ponašajne komponente poput stavova, emocija, vrijednosti i motivacije (Viteritti, 2005).

Uzimajući u obzir navedenu definiciju, Piršl (2011) naglašava da na umu treba imati i socioekonomski i kulturni kontekst te zaključuje da takvu dinamičnu kombinaciju znanja, sposobnosti, vještina, iskustva, vrijednosti i motivacije pojedinac stječe u obitelji, društvenoj sredini te dalje razvija tokom školovanja i uključivanjem u radnu, tj. odgojno-obrazovnu ili neku drugu praksu.

Treba naglasiti da Weinertova i DeSeCo definicija zastupa prošireno shvaćanje kompetencija koja uz kognitivne sposobnosti poput specifičnog znanja za rješavanje problema uključuje i voljne, motivacijske i emocionalne elemente koji omogućuju uspješno djelovanje (Viteritti, 2005).

Hartig (Castiglioni, 2005) nudi užu definiciju kompetencija te ih opisuje kao kontekstualno vezane kognitivne dispozicije koje se mogu usvojiti putem djelovanja. Pri tome naglašava postojanje određenog konteksta u kojemu se mogu očitovati kompetencije te da su usvojive, što ih razlikuje od inteligencije. Nadalje, ograničava se na isključivo kognitivne dispozicije i time kompetencije odvađa od motivacije, odnosno tvrdi da za postojanje kompetencije nije nužna motivacija. To omogućava da se pojedinci smatraju kompetentnima i u situacijama kada nisu motivirani. Pojašnjava da je motivacija vremenski varijabilna (primjeri, učenik je jedan dan više motiviran nego drugi dan), a kompetencije koje usvaja su stabilne (Castiglioni, 2005).

Za potrebe ovog rada kompetencije su shvaćene kao fundament uspješnog djelovanja, a djelovanje je očitovanje kompetencija. Također, kompetencije su vezane uz određeni kontekst odnosno uz određenu problemsku situaciju u kojoj studenti koriste svoje stečeno znanje, sposobnosti, vještine i iskustvo kako bi je uspješno riješili. One predstavljaju mogućnost rješavanja kompleksnijih zadataka što dovodi do usvajanja novih obrazaca ponašanja putem učenja koji se mogu primijeniti u novim kontekstima, odnosno situacijama. U ovom poglavlju rada bilo je riječi o definisanju pojma kompetencija te problemu u smislu jedinstvenog određenja navedenog termina. U nastavku rada nešto više bit će riječ o interkulturalnim kompetencijama u odgoju i obrazovanju.

2.1. Interkulturalna kompetencija

Istraživači, teoretičari i praktičari su još manje suglasni pri određivanju pojma interkulturalne kompetencije. Razlozi su jednim dijelom i u šarolikom poimanju bitnih karakteristika odnosno dimenzija koje, prema mišljenju autora (Earleyju i Angu, 2003; Deardorff, 2004; Kim, 2001; Zhang i Sternberg, 2001; Cassano, 1993; Lanigan, 1989; Byramu, 1997; Lustigu i Koester, 2003), određuju pojam i shodno tome ga definišu na sljedeće načine.

Prema Earleyju i Angu (2003) kompetencije se mogu grupirati u 10 temeljnih dimenzija. To su:

1. Komunikacijske sposobnosti.
2. Tolerancija prema dvosmislenosti.
3. Empatija.
4. Mentalna otvorenost.
5. Fleksibilnost.
6. Sposobnost koncentracije u određenim situacijama i u odnosima s kulturno drukčijim osobama.
7. Pozitivan stav prema učenju.
8. Tolerancija prema različitim stilovima razmišljanja i kulturnoj različitosti.
9. Poznavanje kulture.
10. Sposobnost postizanja uspjeha u različitim područjima.

Dakle, ovisno o tome koje dimenzije pojedini istraživači i teoretičari smatraju ključnima za određenje pojma interkulturalne kompetencije tj. koje su to sposobnosti, vještine, iskustva, znanja koje čine pojedinca interkulturalno kompetentnim, ovisit će ne samo različito poimanje i nazivi već i pristupi, modeli razmatranja ovog pojma (Earleyju i Angu, 2003).

Stoga postoje različiti sinonimi za “interkulturalnu kompetenciju” kao što su: kros-kulturalna adaptacija, interkulturalna osjetljivost, multikulturalna kompetencija, transkulturalna kompetencija, kroskulturalna učinkovitost, međunarodna kompetencija, globalna književnost, globalno građanstvo, kulturna kompetencija, kroskulturalno prilagođavanje (Deardorff , 2004). Prema Kim (2001), pojam interkulturalne kompetencije se najviše citira u literaturi, istraživanjima i svakodnevnoj praksi.

O širem značenju pojma interkulturalne kompetencije počelo se govoriti u sklopu provedenih istraživanja u Sjevernoj Americi 70-ih godina prošloga stoljeća, kad se pozornost prije svega usmjerila kulturnom šoku (Oberg, 1960), a manje eksplicitnim dimenzijama interpersonalne komunikacije kao što su neverbalna komunikacija (Hall, 1959).

Zanimljivo je napomenuti kako Earley i Ang (2003) umjesto pojma “interkulturalna kompetencija” koriste pojam “kulturna inteligencija” pod kojim podrazumijevaju sposobnost pojedinca da se učinkovito prilagodi novim kulturnim kontekstima, što je usko povezano s istraživanjima o višestrukoj inteligenciji i radovima u području inteligencije kojima su se bavili psiholozi Howard Gardner i Robert J. Sternberg. Oni naglašavaju kognitivne stilove

koji pojedincu omogućuju bolje snalaženje u novim situacijama i rješavanje svakodnevnih problema i aktivnosti.

Naime, o tome koliko će studenti biti učinkoviti u usvajanju novih znanja, ovisit će njegova sposobnost prilagodbe novim kulturnim kontekstima i kreativnom rješavanju sadašnjih i budućih problema. Takav pristup omogućuje razmišljanje o nekom novom sveobuhvatnom modelu (inter)kulturalne kompetencije koji ne robuje samo “prednostima” specifičnih područja, kao što su jezične kompetencije (Zhang i Sternberg, 2001). Tome u prilog idu i razmatranja američkog sociologa Milton Bennetta koji smatra da nije dovoljno imati samo određene stavove i pogled na svijet (mindset) već i određene vještine (skillset) nužne za život u određenom kulturnom kontekstu. Dakle, njegova razmatranja o interkulturalnoj kompetenciji obuhvaćaju ne samo specifične načine tumačenja, predstavljanja stvarnosti, društvenih odnosa i događaja već i aktivnosti pojedinca u različitim kulturnim kontekstima (Cassano, 1993). Pušina (2014) u svom istraživanju govori o liberalnom, sudskom, zakonodavnom i hijerarhijskom stilu. Na osnovu istraživanja utvrđeno je temeljem intelektualnih stilova i stilova mišljenja koje preferiraju, da naši mladi imaju izraženije kreativne potencijale nego njihovi vršnjaci iz drugačijeg kulturalnog miljea. Naši studenti, dakle, otvoreni su za novost, originalnost i toleriranje dvosmislenosti, žele biti kreativni i misliti svojom glavom, svjesni su značaja određivanja prioriteta te potrebe prosudbe i vrednovanja (promjene), kako sebe, tako i svijeta oko sebe. Također, oni su skloni maksimalno se posvetiti izazovima i sarađivati sa drugima. Svaki od navedeno pomenutih stilova studenti mogu iskoristiti kao i svoje vještine te upotrijebiti za svoje aktivno sudjelovanje u različitim kulturno pluralnim razredima ili različitim zajednicama. Interkulturalne kompetencije u kategorijama znanja, vještina, sposobnosti i stavova razmatra većina autora, iako pojedini od njih, osim navedenih kategorija, velik značaj pridaju i reflektivnom razmišljanju, nužnom u susretu s drugim. Među njima se ističu Imahori i Lanigan (1989) prema kojima je interkulturalna kompetencija odgovarajuća razina upoznavanja odnosno znanja, vještina i motivacije pojedinca, bez obzira na to je li riječ o osobi kulturno drukčijeg podrijetla, “strancu”, ili “domaćinu”, nužna tijekom interakcije, koja nam omogućuje učinkovito djelovanje prema zajedničkim ciljevima.

U njihovu modelu interkulturalne kompetencije i “stranac” i “domaćin” ulaze u interakciju s određenom razinom poznavanja kulture “drugoga”, oblikovanim stavovima i usvojenim vještinama i oboje su pod utjecajem stečenih znanja, uvjerenja i određenih iskustava

specifičnih za svakog od njih. Pri tome će veća ili manja uspješnost u interakciji s drugim ovisiti ne samo o razini poznavanja jezika već i o sposobnosti “čitanja misli” drugog, odnosno o reflektivnom razmišljanju (Lanigan, 1989).

Osim znanja, vještina, stavova i motivacije, važan element interkulturalne kompetencije je sposobnost učinkovite interakcije koja obuhvaća jezičnu (komunikacijsku) sposobnost, fleksibilni identitet i kulturno razumijevanje. Prema Byramu (1997) u definisanju interkulturalne kompetencije treba uzeti u obzir:

1. Odnos između poznavanja kulturnih obrazaca i vještina svjesne analize interkulturalne interakcije.
2. Ulogu neverbalne komunikacije.
3. Širinu kojom se nastoji definirati pojam interkulturalne kompetencije.
4. Psihološke crte i sposobnost djelovanja pojedinca.
5. Utjecaj društvenih i političkih čimbenika u definiranju i vrednovanju kompetencije.

Velik doprinos sustavnom razmatranju interkulturalne kompetencije pripada američkoj istraživačici Kim (1992) koja interkulturalnu kompetenciju opisuje kao sposobnost prilagodbe u tri područja: kognitivnom (dati nečemu smisao), afektivnom (emotivna i estetska tendencija, motivacija, stavovi) i ponašajnom (stupanj fleksibilnosti). Sposobnost prilagodbe definiše kao sposobnost pojedinca mijenja već neka stečena kulturna ponašanja i usvoji neke nove kulturne oblike ponašanja, pronalazeći kreativne načine upravljanja dinamičnim odnosima i ponašanjima unutar različitih skupina, vodeći pri tome i računa o stresu kao posljedici svega (Kim 1992). Spitzberg i Cupach (1984), kao i Kim (1992) sposobnost prilagodbe određuju kao ponašanje i vještinu koje učenici i studenti znaju primijeniti (ili bi trebao znati) u različitim kontekstima i u tom smislu potvrđuju postojanje bitne razlike između kulturne kompetencije koja se odnosi na poznavanje specifične kulture (culture-specific) i interkulturalne kompetencije koja bi trebala biti neovisna o specifičnom kulturnom kontekstu u kojemu pojedinac živi i djeluje.

Za Lustigu i Koester (2003) interkulturalna kompetencija je kontekstualno determinirana. Kad govorimo o faktorima interkulturalne kompetencije treba naglasiti da kompetencija nije individualna osobina, već je ona karakteristika međusobnog druženja, interakcije između pojedinaca ili pojedinca i skupine. Naime, lako je moguće da nekoga koga u određenome

interkulturalnom kontekstu percipiramo kao visoko kompetentnog, u nekoj drugoj situaciji njegovo ponašanje doživljavamo tek zadovoljavajućim.

Procjena o tome koliko je netko interkulturalno kompetentan ovisi i o kulturnim očekivanjima, odnosno o dopuštenim oblicima ponašanja u određenoj situaciji (kulturni kontekst) prema kojoj će se učenici i studenti ponašati i komunicirati na određeni način. Dakle, kompetencija je situacijski determinirana, jer kako će se dvije osobe različitog kulturnog porijekla ponašati i raditi na nekom zajedničkom poslovnom projektu ovisi o određenom kulturnom kontekstu.

Stoga su mnogobrojni prethodni pokušaji da se interkulturalna kompetencija opiše kao individualna, osobna karakteristika koja nekoga čini više ili manje kompetentnim, prema Lustigi i Koester (2003), netačni jer je interkulturalna kompetencija – kontekstualna. Unatoč specifičnim osobnim karakteristikama pojedinca, koje mu omogućuju da u različitim kulturnim situacijama bude više ili manje uspješan, ne postoje točno utvrđene karakteristike koje neminovno drugačiju kompetenciju u svim interkulturalnim odnosima i situacijama. Ako se žele usvojiti interkulturalne kompetencije, onda nije dobro zasebno promatrati dimenzije interkulturalne kompetencije, kao što su znanje, motivacija, empatiju, vještine djelovanja, pogotovo odvojene od kulturnog konteksta.

II. METODOLOŠKI DIO RADA

1. Predmet istraživanja

Danas je škola više nego ikad mjesto susreta različitosti, što je postala svakodnevna praksa, zahvaljujući onima koji su došli i dolaze iz drugih krajeva i koji su započeli novi život u našem društvu, lokalnoj zajednici, gradu, ulici. Različitostima sa kojom živimo u školi, na fakultetu, radnom mjestu te u susjedstvu, trgovini, kod liječnika, u sportskim natjecanjima, koju opažamo i određujemo kao najširu ljudsku osobinu, ogleda se u drugačijoj nacionalnosti, jeziku, vjeri, spolu, dobi, stepenu obrazovanja, klasnoj pripadnosti, vjerovanjima, običajima, sposobnostima i vještinama. Svijest o različitosti, ali i o sličnostima koje dijelimo (i imamo) kao ljudska bića, trebala bi pridonijeti ne samo boljoj informiranosti i znanju, toliko nužnima u oblikovanju naših vrijednosti, stavova i ponašanja, već i izgradnji snažnijih i boljih odnosa među ljudima. Naime, često različitost, kreativnost i inovativnost mogu dovesti do nerazumijevanja i sukoba u kojima će prevladati nejednakost, diskriminacija i segregacija, toliko opasne za ljudsko dostojanstvo i dobrobit društva.

Poštovanje i promicanje (kulture) različitosti, kao jedne od temeljnih vrijednosti Vijeća Europe, nužni su uvjeti za razvoj društva solidarnosti i jačanje društvene kohezije jer ona ne pridonosi samo većoj kulturnoj vitalnosti već i boljoj društvenoj i gospodarskoj djelatnosti. „U tom se smislu kao odgovor – s jedne strane na kulturno usložnjavanje razvijenih demokratskih društava pod utjecajem (i)migracije i, s druge strane, na tzv. obnovu etničkih identiteta nedominantnih društvenih grupa kao izraza otpora protiv povijesnog ugnjetavanja, ali i globalizacije – javlja interkulturalno obrazovanje, kao posebno područje teorije i prakse odgoja i obrazovanja“ (Spajić-Vrkaš i dr. 2004:166).

Pod pojmom interkulturalizma ne podrazumijevamo samo susret s drugim već i kvalitetno znanje o drugim kulturama koje je moguće postići kontinuiranim informiranjem i proučavanjem, sposobnošću odgajanja za različitost u različitosti (Biagioli, 2005). Kada je riječ o interkulturalnom odgoju i obrazovanju prije svega to znači želja za osobnim samoobrazovanjem i odgojem za različitost i s različitostima, u kojemu će svi zainteresirani promicati odgoj za solidarnost i suradnju, preuzeti obavezu i odgovornost za uspostavljanjem demokratske i jednakopravne zajednice, smanjujući pri tome vlastiti individualizam i

etnocentrizam. Kako se interkulturalni odgoj temelji i poziva na važnost jedinstvenih i neponovljivih interpersonalnih stilova u komunikaciji i ophođenju s drugima, oni ne mogu biti samo privilegija odabranih pojedinaca već karakteristika cjelokupnog odgoja u obitelji, školi i u društvu. Nadalje, ako pod interkulturalnim odgojem podrazumijevamo odgoj za sve, tada on ne može biti posvećen samo manjinskim i/ili imigrantskim skupinama, bile one autohtone ili alohtone, već on mora biti izazov i za većinsku kulturu, odnosno za cjelokupno društvo, čovječanstvo. U interkulturalnom odgoju treba se posvetiti osobi kao ljudskom biću, s vlastitom prošlošću i iskustvom, kao osobi s osobnim vrijednostima koja, bez obzira na kulturu, poštuje – čovjeka. Dakle, interakcija ne samo u smislu dobrog poznavanja već i razumijevanja i uvažavanja drugog (Spajić-Vrkaš i dr. 2004). Da bi interkulturalizam zaživio u društvu, a onda i u školi, prije svega treba imati uporište u društvu odnosno državi koja će ga i postupno promicati, podržavajući i razvijajući odnose koji će se temeljiti na obostranom povjerenju, učinkovitoj komunikaciji i dijalogu svih sudionika u društvu kao ravnopravnih partnera, konstantnom učenju i razmjeni iskustava, mirnom rješavanju sukoba, aktivnoj saradnji i suživotu.

U kojoj ćemo mjeri biti uspješni ili manje uspješni u ostvarivanju kvalitetnih odnosa s osobama ili skupinama kulturno različitima od nas, ne ovisi samo o prethodnom iskustvu u dodiru s drugima, već i o kompetencijama pojedine osobe. No, što je – kompetencija? Taj je pojam gotovo nemoguće odrediti, jer o njemu postoji bezbroj definicija, ovisno o disciplini koja ga razmatra (jezik, psihologija, pedagogija, ekonomija, menadžment, itd.), pristupu (biheviorističkom, konstruktivističkom, kognitivističkom, holističkom) i/ili o kulturnom kontekstu u kojemu se koristi. Etimološki, kompetencija dolazi od latinske riječi *competentia* što znači da neka osoba ima znanja, sposobnosti, vještine, iskustva, tj. da je stručna ili mjerodavna u nekoj vrsti djelatnosti ili za neko područje (Spajić-Vrkaš, 2001).

Kad je u pitanju interkulturalna kompetencija istraživači, teoretičari i praktičari su manje saglasni pri određivanju pojma interkulturalne kompetencije. Razlozi su jednim dijelom i u šarolikom poimanju bitnih karakteristika odnosno dimenzija koje, prema mišljenju autora, određuju pojam i shodno tome ga definišu. Prema Earleyju i Angu (2003) kompetencije se mogu grupirati u 10 temeljnih dimenzija. To su: komunikacijske sposobnosti, tolerancija prema dvosmislenosti, empatija, mentalna otvorenost, fleksibilnost, sposobnost koncentracije u određenim situacijama i u odnosima s kulturno drugačijim osobama, pozitivan stav prema učenju, tolerancija prema različitim stilovima razmišljanja i kulturnoj različitosti, poznavanje

kulture, sposobnost postizanja uspjeha u različitim područjima. Dakle, ovisno o tome koje dimenzije pojedini istraživači i teoretičari smatraju ključnima za određenje pojma interkulturalne kompetencije tj. koje su to sposobnosti, vještine, iskustva, znanja koje čine pojedinca interkulturalno kompetentnim, ovisit će ne samo različito poimanje i nazivi već i pristupi, modeli razmatranja ovog pojma. Stoga ne mora čuditi postojanje različitih sinonima za "interkulturalnu kompetenciju" kao što su: kros-kulturalna adaptacija, interkulturalna osjetljivost, multikulturalna kompetencija, transkulturalna kompetencija, kroskulturalna učinkovitost, međunarodna kompetencija, globalna književnost, globalno građanstvo, kulturna kompetencija, kroskulturalno prilagođavanje (Spajić-Vrkaš i dr, 2001). O širem značenju pojma interkulturalne kompetencije počelo se govoriti u sklopu provedenih istraživanja u Sjevernoj Americi 50-ih godina prošloga stoljeća, kad se pozornost prije svega usmjerila kulturnom šoku (Oberg, 1960). Prema Byramu (1997), u definiranju interkulturalne kompetencije treba uzeti u obzir:

1. odnos između poznavanja kulturnih obrazaca i vještina svjesne analize interkulturalne interakcije,
2. ulogu neverbalne komunikacije,
3. širinu kojom se nastoji definirati pojam interkulturalne kompetencije,
4. psihološke crte i sposobnost djelovanja pojedinca,
5. utjecaj društvenih i političkih čimbenika u definiranju i vrednovanju kompetencije.

Veliki doprinos sustavnom razmatranju interkulturalne kompetencije pripada američkoj istraživačici Kim (1992, 2001) koja interkulturalnu kompetenciju opisuje kao sposobnost prilagodbe u tri područja: kognitivnom (dati nečemu smisao), afektivnom (emotivna i estetska tendencija, motivacija, stavovi) i ponašajnom (stupanj fleksibilnosti). Sposobnost prilagodbe definiše kao sposobnost pojedinca da mijenja već neka stečena kulturna ponašanja i usvoji neke nove kulturne oblike ponašanja, pronalazeći kreativne načine upravljanja dinamičnim odnosima i ponašanjima unutar različitih skupina, vodeći pri tome i računa o stresu kao posljedici svega (Kim, 1992). Prema Kim (1992) sposobnost prilagodbe određuju kao ponašanje i vještinu koje pojedinac zna primijeniti (ili bi trebao znati) u različitim kontekstima i u tom smislu potvrđuju postojanje bitne razlike između kulturne kompetencije koja se odnosi na poznavanje različite kulture i interkulturalne kompetencije koja bi trebala biti neovisna o specifičnom kulturnom kontekstu u kojemu pojedinac živi i djeluje.

Procjena o tome koliko je neko interkulturalno kompetentan ovisi i o kulturnim očekivanjima, odnosno dopuštenim oblicima ponašanja u određenoj situaciji (kulturni kontekst) prema kojoj

će se pojedinci ponašati i komunicirati na određeni način. Dakle, kompetencija je situacijski determinirana, jer kako će se dvije osobe različite kulture ponašati i raditi na nekom zajedničkom poslovnom projektu ovisi o određenom kulturnom kontekstu. Unatoč specifičnim osobnim karakteristikama pojedinca, koje mu omogućuju da u različitim kulturnim situacijama bude više ili manje uspješan, ne postoje tačno utvrđene karakteristike u svim interkulturalnim odnosima i situacijama.

Zasigurno razvoj interkulturalne kompetencije doprinijet će ne samo kvalitetnijem odgoju i obrazovanju i školskom okruženju već i smanjenju predrasuda, stereotipa, nejednakosti i diskriminacije u društvu. Odgoj i obrazovanje za interkulturalnu kompetenciju trebao bi se temeljiti na razvoju globalne svijesti, višestruke perspektive, svijesti o povezanosti prirodnog i ljudskog svijeta te na razvoju odgovornosti pojedinca za globalne promjene. Budući da je poučavanje “stoljetna profesija čovjeka” u kojoj se isprepleću društveni, osobni i institucijski faktori, nastavnika koji želimo obrazovati ne smije se temeljiti isključivo na usko profesionalnim kompetencijama, koje će voditi računa jedino o zahtjevima tržišta. Njegova kompetencija nije samo u znanju već, posebno, u sposobnostima gledanja, čitanja, analiziranja i interpretiranja situacija i događaja u okolini. Potrebno je da nastavnici postanu svjesni individualne kulturne perspektive i da imaju mogućnost razmišljanja o različitim oblicima kulturne različitosti. Kvalitetno pedagoško-psihološko, didaktičko-metodičko i stručno obrazovanje, ali i životno iskustvo koje nastavnik ima, omogućit će bolju fleksibilnost, kreativnost te prilagodbu složenim zahtjevnim i izazovima koje pred njim postavljaju globalizacijski procesi. Jedan od ciljeva interkulturalnog obrazovanja trebao bi biti sticanje interkulturalnih kompetencija koje se trebaju temeljiti na razumijevanju načela funkcioniranja kulturno pluralne zajednice, uključujući razumijevanje načina na koji kultura oblikuje stavove o sebi i drugima, kritičkom osvješćivanju etničkih, rasnih, rodničkih i drugih faktora društvene nejednakosti, diskriminacije te jačanju individualne odgovornosti, osjetljivosti, solidarnosti radi poštovanja načela jedinstvenosti i vrijednosti svake kulture za razvoj čovječanstva. Cilj interkulturalnog odgoja i obrazovanja u školi ne bi smio biti isključivo u znanju već u stavu prema znanju i potrazi za njim i njegovoj primjeni u korist pojedinca ali i društva. To znači da bi učenici trebali znati za što uče, a nastavnici za što poučavaju kako bi nastava poprimila više interpersonalna obilježja, a ne bila samo mjesto akumuliranja činjenica.

2. Značaj istraživanja

Praktični značaj

Propitivanjem studenata o temeljnim karakteristikama odgoja i obrazovanja i poželjnim kompetencijama nastavnika za rad u kulturno pluralnim razredima doprinijet će boljoj rekapitulaciji da studenti budući nastavnici na što bolji način prenesu svoje znanje budućim generacijama o interkulturalnom odgoju i obrazovanju.

Naučni značaj

Ogleda se u tome da kako nam je poznato da je poučavanje “stoljetna profesija čovjeka” u kojoj se isprepleću društveni, osobni i institucijski faktori, nastavnika koji želimo obrazovati ne smije se temeljiti isključivo na usko profesionalnim kompetencijama, koje će voditi računa jedino o zahtjevima tržišta. Njegova kompetencija nije samo u znanju već, posebno, u sposobnostima gledanja, čitanja, analiziranja i interpretiranja situacija i događaja u okolini. Potrebno je da nastavnici postanu svjesni individualne kulturne perspektive i da imaju mogućnost razmišljanja o različitim oblicima kulturne različitosti. Ovim istraživanjem pokušat ćemo pridonijet novo kvalitetno pedagoško-psihološko, didaktičko i stručno obrazovanje. Omogućit će razumijevanje bolju fleksibilnost, kreativnost te prilagodbu složenim zahtjevnim i izazovima koje pred njima će se naći studenti budući nastavnici.

Društveni značaj

Ogleda se u tome da će razvoj interkulturalne kompetencije pridonijet ne samo kvalitetnijem odgoju i obrazovanju i školskom okruženju već i smanjenju predrasuda, stereotipa, nejednakosti i diskriminacije u društvu. Odgoj i obrazovanje za interkulturalnu kompetenciju trebao bi se temeljiti na razumijevanju razvoju globalne svijesti, višestruke perspektive, svijesti o povezanosti prirodnog i ljudskog svijeta te na razvoju odgovornosti pojedinca za globalne promjene.

3. Cilj istraživanja

Promicanje interkulturalizma ne ogleda se samo u važnosti unošenja interkulturalnih sadržaja i vrednota u odgoj i obrazovanje već i u osvješćivanju studenata o vlastitim kompetencijama, kulturnom porijeklu i identitetu. Razvoj interkulturalne kompetencije i osjetljivosti pridonosi kvalitetnijoj akademskoj (fakultetskoj) kulturi i ozračju. Prema Piršl (2011) razvoj interkulturalne kompetencije i komunikacije je dugotrajan i cjeloživotni proces u kojemu najznačajniju ulogu imaju odgojno-obrazovne institucije, a posebno njihovi glavni

promicatelji – odgajatelji, nastavnici i profesori. Da bi nastavnici uspješno promicali interkulturalne sadržaje i vrednote nužne su, osim stručnih (profesionalnih), i osobne kompetencije – kognitivne, emocionalne i ponašajne.

Stoga je cilj ovog istraživanja:

- ☞ Propitati poznavanje temeljnih karakteristika interkulturalnog odgoja i obrazovanja i poželjnih dimenzija interkulturalne kompetencije kod studenata nastavničkih fakulteta.

4. Zadaci istraživanja

U skladu sa postavljenim ciljem, postavljamo sljedeće zadatke:

1. Istražiti i analizirati literaturu iz oblasti interkulturalnog odgoja i obrazovanja.
2. Analizirati nastavne planove nastavničkih studija na Univerzitetu u Sarajevu.
 - 2.1. Analiza nastavnih planova nastavničkih studija Filozofskog fakulteta i Pedagoškog fakulteta¹.
3. Informisanost studenata o pojmu interkulturalizma.
 - 3.1. Ispitati da li si se studenti s pojmom interkulturalizma susreli u prethodnom obrazovanju ili na studiju.
4. Informisanje studenata o interkulturalnom odgoju i obrazovanju.
 - 4.1. Ispitati mišljenje studenata o poznavanju bitnih ciljeva interkulturalnog odgoja i obrazovanja.
 - 4.2. Ispitati mišljenje studenata o najznačajnijim vrijednostima koje bi interkulturalni odgoj i obrazovanje trebali promicati.
5. Ispitati mišljenje studenata o poželjnim kompetencijama nastavnika za rad u kulturno pluralnim razredima.

6. Hipoteze

1. Da li je u nastavnim planovima nastavničkih fakulteta Univerziteta u Sarajevu zastupljen interkulturalni odgoj i obrazovanje?
2. Da li su se studenti s pojmom interkulturalizma susreli u prethodnom obrazovanju ili na studiju?
3. Da li studenti poznaju bitne ciljeve interkulturalnog odgoja i obrazovanja?

¹ Imali smo namjeru analizirati nastavne planove Pedagoškog fakulteta, ali nismo uspjeli uspostaviti saradnju.

4. Da li studenti poznaju najznačajnije vrijednosti interkulturalnog odgoja i obrazovanja?
5. Koje su poželjne kompetencije nastavnika za rad u kulturno pluralnim razredima?

6. Metode, tehnike i instrumenti istraživanja

U ovom radu koristit ćemo sljedeće metode, tehnike i instrumente, koji su predstavljeni u tabeli 1.

Tabela 1. Prikaz metoda, tehnika i instrumenata istraživanja

Metode	Tehnike	Instrumenti
1. Metoda analize sadržaja, 2. Deskriptivna metoda, 3. Survey metoda.	1. Anketiranje 2. Rad na dokumentaciji	1. Anketa ili upitnik 2. Matrica za analizu NPP

Metoda analize sadržaja je dubinska analiza koja se koristi kvantitativnim i kvalitativnim tehnikama poruka koristeći znanstvenu metodu (pazeći na objektivnost, pouzdanost, valjanost, mogućnost generalizacije, zamjenjivost i testiranje hipoteze) i nije limitirana na tipove varijabli koji bi mogli biti izmjereni ili kontekst u kojem su poruke kreirane ili predstavljene (Vujević, 2006). U istraživanju koristi se prilikom skupljanja informacija kroz različitu literaturu (udžbenici, rječnici, enciklopedije) svim onim koji se bave pitanjem obrazovanja također i analizom podataka iz nastavnih planova i programa nastavničkih fakulteta Univerziteta u Sarajevu.

Prema Mužiću (1999) *deskriptivna metoda* predstavlja skup znanstveno – istraživačkih postupaka s kojima se opisuju pojave u odgoju i obrazovanju, odnosno, ispituje se stanje a time i njihove osobine, bez obzira na njihove uzroke. Ovom metodom ispitat ćemo kod studenata stupanj poznavanja temeljnih karakteristika interkulturalizma i poželjnih interkulturalnih kompetencija nastavnika za rad u kulturno pluralnim razredima.

Prema Cohen i dr (2007) *survey (servej) metod* koristi se za ispitivanje stavova, vjerovanja, mišljenja. Ovom metodom također ćemo ispitati kod studenata stepen poznavanja temeljnih karakteristika interkulturalizma i poželjnih interkulturalnih kompetencija nastavnika za rad u kulturno pluralnim razredima, sa pretpostavkom da studenti unaprijed poznaju pojam

interkulturalizma u odgoju i obrazovanju te da će dati iskrene odgovore prilikom popunjavanja anketnog upitnika.

Tehnike koje smo koristiti u istraživanju jeste *anketiranje i rad na dokumentaciji*. *Anketiranje* je postupak u kojem anketirani pismeno odgovara na pitanja koja se odnose na činjenice koje su im poznate ili na pitanja u vezi s njihovim osobnim mišljenjem (Mužić, 1999). Prema Vujević (2006) anketiranje možemo provesti na više načina individualno, grupnim anketiranjem, anketiranjem putem pošte i anketiranje telefonom. Prednost ankete je što se anketirati mogu i udaljene osobe kao što sam prethodno spomenula to može biti (npr. poštom). Da bi se izbjegli neiskreni odgovori, često je anketiranje anonimno (Mužić, 1999). U ovom istraživanju provest će se grupno anketiranje studenata. Vujević (2006) tumači grupno anketiranje kao proces kad istodobno anketiramo veći broj ispitanika. Takva su anketiranja jeftinija, brža i provode se u standardnim uvjetima. Anketirali smo studente nastavničkih usmjerenja pedagogije, sociologije, historije, anglistike i germanistike na Univerzitetu u Sarajevu, namjerom da propitamo njihov stepen poznavanja temeljnih karakteristika interkulturalizma i poželjnih interkulturalnih kompetencija nastavnika za rad u kulturno pluralnim razredima. Prema Vujević (2006) *radom na dokumentaciji* saznajemo potrebne podatke koje su drugi prikupili, a koji nam mogu poslužiti za provjeravanje hipoteze. Mužić (1999) navodi da je raspon raznih vrsta dokumenata vrlo širok. Uglavnom su to pisani (i tiskani) dokumenti kao što su zakoni i podzakonski propisi o prosvjeti, dokumenti i spisi odgojno-obrazovnih vlasti, ustanova (naročito škola) udruga i sl., literatura o odgoju i obrazovanju (stručna, znanstvena, beletristička), radovi odgajnika, osobna dokumentacija djelatnika odgoja i obrazivanja. U našem slučaju ovu tehniku smo koristili kako bi smo prikupili podatke iz nastavnih planova i programa dva fakulteta Univerziteta u Sarajevu, i uvjerali se koliko je zapravo zastupljen interkulturalni odgoj u obrazovanju budućih nastavnika.

Instrumente koje smo koristili u istraživanju jeste *anketa ili upitnik* za studente i *matrica za analizu NPP-a*. *Anketa* u užem smislu je pismeno prikupljanje podataka o stavovima i mišljenjima na reprezentativnom uzorku ispitanika pomoću upitnika (Vujević, 2006). Naš upitnik sastojat će se od nekoliko dijelova u kojima ćemo imati otvorena, zatvorena pitanja i pitanja kojim ćemo propitivati mišljenja studenata. Cohen i dr. (2007) navodi da u upitnicima postoji nekoliko načina postavljanja pitanja i dogovaranja kao primjerice: dihotomna pitanja, pitanja višestrukog izbora, ljestvice procjene i pitanja otvorenog tipa. Zatvorena pitanja Cohen i dr. (2007) navodi da možemo propitivati niz odgovor sudionik može birati (dihotomna,

višestrukog izbora i ljestvice procjene), sudionici brže odgovaraju međutim ne pružaju im mogućnost da dodaju bilo kakvu primjedbu. Sa druge strane Cohen i dr. (2007) tumači da otvorena pitanja sudionicima omogućavaju da pišu slobodne odgovore koristeći svoj nači zražavanja. U upitniku takođe ću propitivati mišljenja studenata. Propitivanjem mišljenja kod studenata koristit ću se Likertovom skalom. Prema Vujević (2006) Likertova skala jedan je od instrumenata anketiranja to je psihometrijska skala kojim pokušavamo doznati stupanj slaganja, odnosno neslaganja ispitanika s nekom tvrdnjom "njegov stav prema nekoj tvrdnji" na kontinuumu od apsolutno pozitivnog prema apsolutno negativnom stavu prema predmetu istraživačkog interesa.

Za ovaj rad u svrhu istraživanja koristili smo ranije pripremljenim instrumentom preuzetim iz članka „*Odgoj i obrazovanje za interkulturalnu kompetenciju*“ objavljen 2011.godine, autorice Elvi Piršl.

Upitnik za studente se sastoji od nekoliko dijelova.

Prvi dio upitnika se odnosi na utvrđivanje najznačajnijih demografskih karakteristika studenata. *Drugi dio upitnika* sastojat će se od pitanja zatvorenog tipa o poznavanju i susretu sa pojmom interkulturalizma. *Treći dio upitnika*, sastojat će se od tvrdnji (Likertove skale), propitat će se stepen poznavanja pojma, vrijednosti, ciljeva interkulturalizma i mišljenja studenata o pželjnim kompetencijama nastavnika za rad u kulturno pluralnim razredima. I *četvrti dio upitnika* sastojat će se pitanja otvorenog tipa o ličnoj zainteresovanosti za interkulturalni sadržaj.

Matrica za analizu NPP-a služila nam je da unesemo podatke koje smo prikupili analizom nastavnih planova i programa dva fakulteta Univerziteta u Sarajevu, podaci koji će se odnositi na propitivanje i prepoznavanje naziva studijske grupe, godine studiranja i predmet.

Tabela 2. Matrica analize nastavnih planova i programa

Studij	Godina	Naziv predmeta

7. Uzorak istraživanja

Uzorak istraživanja (Vujević, 2006) je konačan dio osnovnog skupa, koji se na određen način izdvaja iz osnovnog skupa, radi ispitivanja nekog obilježja.

Istraživanjem se rijetko kada obuhvata cijela populacija. Umjesto toga, odabira se određeni broj jedinica na kojima se vrši istraživanje. Te izdvojene jedinice se nazivaju uzorak. Jedinice koje ulaze u uzorak ne mogu biti bilo koje jedinice, nego reprezentativne, da bi se rezultati dobijeni na takvom uzorku mogli generalizovati.

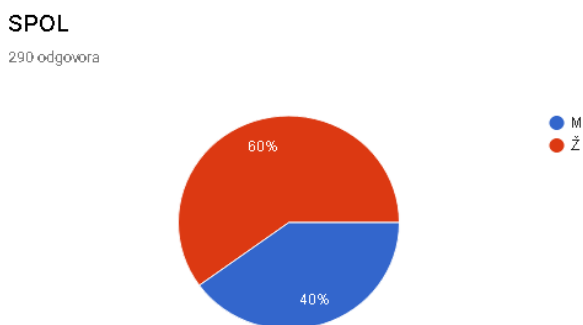
Uzorak istraživanja može biti (Vujeviću, 2006):

1. **Reprezentativan:** da reprezentuje cijeli skup istraživanja po osnovnim svojstvima, obilježjima, karakteristikama i osobinama svih jedinica koje ulaze u taj skup, kako bi se rezultati dobijeni istraživanjem mogli generalizovati, tj. odnositi na cijelu populaciju; i
2. **Nereprezentativni:** uzorak koji ne reprezentuje cijelu populaciju, u slučajevima kada istraživač nije u mogućnosti da obezbijedi reprezentativnost uzorka.

U svom istraživanju koristili smo reprezentativni uzorak istraživanja na populaciji koju su činiti studenti (prvog i drugog ciklusa studija): nastavnih usmjerenja *Filozofskog fakulteta u Sarajevu*. Nastavni planovi sljedećih nastavničkih smjerova: Pedagogije, Sociologije, Historije, Anglistike i Germanistike. Također smo imali namjeru propitati i studente nastavnih usmjerenja *Pedagoškog fakulteta u Sarajevu*. Uzorak su trebali činiti nastavni planovi i programi sljedećih nastavničkih smjerova: Razredne nastave i Kulture življenja i Tehničkog odgoja, ali nismo dobili pozitivan odgovor.

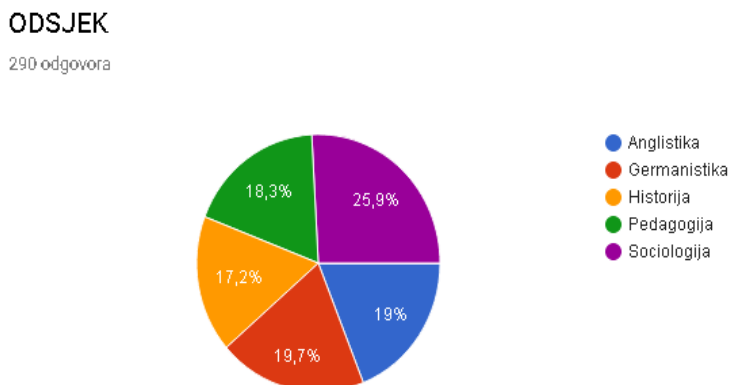
U istraživanju sudjelovalo je ukupno 290 studenata koji studiraju studijske programe na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Najveći broj studenata je bio ženskog spola njih 174 (60%), a svega 116 (40%) muškog spola. Podaci su predstavljeni u sljedećem grafikonu (grafički prikaz 1).

Grafikon 1. Spol studenata

U istraživanju sudjelovali su samo studenti nastavničkih usmjerenja sljedećih odsjeka: Odsjek za anglistiku 55 (19%), Odsjek za germanistiku 57 (19,7%), Odsjek za historiju 50 (17,2%), Odsjek za pedagogiju 53 (18,3%) i Odsjek za sociologiju 75 (25,9%). Podaci su grafički prikazani u nastavku (grafički prikaz 2).

Grafikon 2. Odsjek studenata

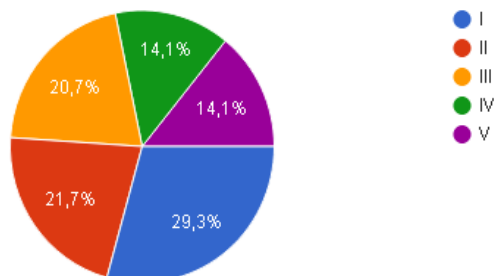

U istraživanju je učestvovalo prema godini studiranja prva godina 85 studenta (29,3%), druga godina 63 studenta (21,7%), treća godina 60 studenta (20,7%), četvrta godina i peta godina 41 student (14,1%) (grafički prikaz 3).

Grafikon 3. Godina studiranja

GODINA STUDIRANJA

290 odgovora

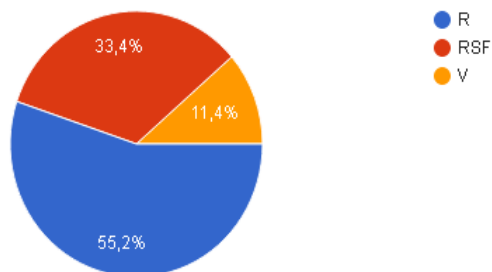

Kad je u pitanju status studenta većina studenata su redovni studenti njih 160 (55,2%), redovni samofinansirajući njih 97 (33,4%) i vanredni njih 33 studenta (11,4%) (podaci su predstavljeni u grafičkom prikazu 4).

Grafikon 4. Status studenata

STATUS STUDENTA

290 odgovora

III. ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

1. ANALIZA NASTAVNIH PLANOVA

Jedan od zadatak koji smo postavili jeste analizirati nastavne planove nastavničkih studija na Univerzitetu u Sarajevu. Propitivali samo mišljenje studenata sljedećih nastavničkih usmjerenja Odsjek za anglistiku, Odsjek za Germanistiku, Odsjek za Historiju, Odsjek za pedagogiju i Odsjek za sociologiju sa Filozofskog fakulteta, u skladu sa tim analizirali smo nastavne planove navedenih odsjeka s namjerom prepoznavanja zastupljenosti interkulturalnog odgoja i obrazovanja. Nakon analize nastavnih planova i programa svih odabranih nastavničkih usmjerenja prikazanih u tabeli 1. uočili smo sljedeće:

Tabela 1. Matrica analize nastavnih planova i programa

Studij	Godina	Naziv predmeta
Anglistika	-----	-----
Germanistika	Prva godina (drugi ciklus studija)	Interkulturalno proučavanje njemačke književnosti
Historija	-----	-----
Pedagogija	Prva godina (drugi ciklus studija)	Interkulturalni odgoj
Sociologija	-----	-----

Na osnovu tabele možemo zaključiti da samo dva od pet analiziranih nastavnih planova se bave tematikom interkulturalizma, a to je Odsjek za pedagogiju i Odsjek za germanistiku. Od toga je samo predmet Interkulturalni odgoj na prvoj godini drugog ciklusa studija imao Odsjek za pedagogiju. Također na prvoj godini drugog ciklusa sa predmetom „Interkulturalno proučavanje njemačke književnosti“ susreli su se studenti Odsjeka za germanistiku, dok se ostatak ispitanika nisu susreli sa ovom tematikom u okviru studijskog programa.

2. ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA ANKETNOG UPITNIKA

Za potrebe našeg istraživanja primijenili smo ranije pripremljeni instrument namijenjen studentima koji je preuzet iz članka „*Odgoj i obrazovanje za interkulturalnu kompetenciju*“ objavljen 2011.godine, autorice Elvi Piršl. Istraživanje je provedeno na način da su studenti imali priliku da upitnik popunjavaju on line putem. Upitnik se sastojao od nekoliko dijelova.

2.1. Informisanost studenata o pojmu interkulturalizma

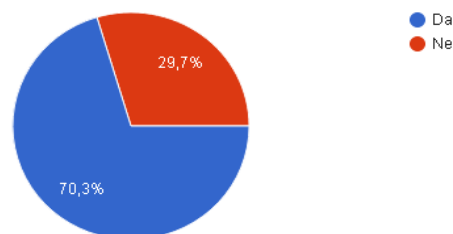
U drugom dijelu upitnika studentima su postavljena četiri pitanja zatvorenog tipa kojima smo željeli ispitati jesu li čuli za pojam interkulturalizam, jesu li o interkulturalizmu učili u sklopu studijskog programa, te na kojoj razini školovanja bi uveli predmet interkulturalni odgoj i da li bi predmet interkulturalizam uvrstili kao obavezni ili izborni predmet.

Prvo pitanje odnosilo se na to da li su se do sad ikad susreli sa pojmom interkulturalizam. Na temelju prikupljenih rezultata 204 (70,3%) studenta susrela su se sa pojmom interkulturalizam, dok se njih 86 (29,7%) nije susrelo sa samim pojmom interkulturalizam. Podaci su grafički predstavljeni u nastavku (grafički prikaz 5).

Grafikon 5. Interkulturalizam

1. JESTE LI SE DO SAD IKAD SUSRELI S POJMOVOM "INTERKULTURALIZAM"?

290 odgovora

Obzirom na dobijene odgovore na prvo pitanje možemo zaključiti da se većina studenata susrelo sa pojmom interkulturalizam, iako se većina ispitanika nije formalno obrazovala iz oblasti interkulturalizma, imaju određen nivo znanja i svijesti o ovoj tematici pretpostavka je

da su ostali studenti „dotakli“ se kroz neke druge predmete u okviru svog studijskog programa tematiku interkulturalizma.

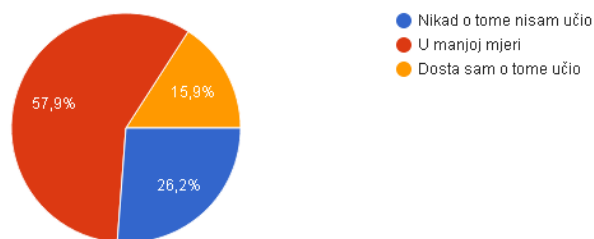
S obzirom na to da je interkulturalna interakcija zbog sve veće međuovisnosti ljudi i kultura u globalnom društvu 21. stoljeća za većinu ljudi postala stvarnost svakodnevnog života, ideja interkulturalizma se javlja kao moguće rješenje za kvalitetan suživot u multikulturalnim zajednicama (Bedečković, 2011) odatle dolazi i susret studenata s pojmom interkulturalizma.

Drugim pitanjem propitali smo da li su studenti o interkulturalizmu učili u sklopu studijskog programa. Ukupno 46 studenata (15,9%) su dosta o tome učili, njih 168 (57,9%) u manjoj mjeri je učilo o interkulturalizmu u sklopu studijskog programa, dok 76 studenata (26,2%) nikad o tome nisu učili. Podaci su grafički predstavljeni u nastavku (grafički prikaz 6).

Grafikon 6. Informisanost studenata o interkulturalizmu

**2. JESTE LI O INTERKULTURALIZMU UČILI U SKLOPU VAŠEG
STUDIJSKOG PROGRAMA?**

290 odgovora

Na temelju ovih rezultata možemo zaključiti da su studenti u manjoj mjeri učili o interkulturalizmu vjerovatno kroz neke sadržaje ili predmete u sklopu studijskog programa. Uzimajući u obzir rezultate u okviru kojih su studenti izrazili svoje odgovore, možemo zaključiti da je nivo obrazovanosti o interkulturalizmu još uvijek na niskom nivou, ali nema ni negativan trend što je na neki način ohrabrujuće. Poznato nam je da bi škola trebala postati mjesto stvaranja, razmjene i zajedničkih novih uvida, tj. razvijati se u smjeru organizacije koja uči i koja potiče poštivanje različitosti (Skledar i Kregar, 2008).

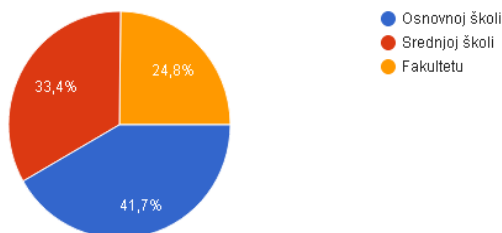
U trećem pitanjem propitali smo mišljenje studenata na kojoj razini školovanja bi uveli predmet interkulturalni odgoj. Većina studenata, njih 121 (41,7%) predmet interkulturalni odgoj uveli u osnovnoj školi, 97 studenata je značajno uvrstio predmet (33,4%) u srednjoj

školi, a njih 72 (24,8%) na fakultetu. Podaci su grafički predstavljeni u nastavku (grafički prikaz 7).

Grafikon 7. Na kojoj razini školovanja bi uveli predmet interkulturaln odgoj

3. NA KOJOJ RAZINI ŠKOLOVANJA BI UVELI PREDMET INTERKULTURALNI ODGOJ?

290 odgovora

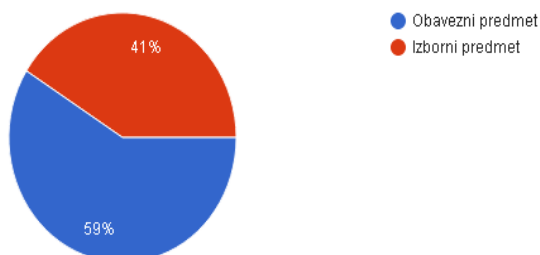
Na osnovu ovih rezultata možemo zaključiti da većina studenata smatra da se o interkulturalizmu treba učiti još u najranijem periodu osnovne škole kako bi se učenici što više upoznali sa interkulturalizmom. Interkulturalizam je shvaćen kao aktivno razumijevanje različitih kultura, uspostavljanje pozitivnih odnosa razmjene i međusobnog obogaćivanja (Bell, 1994, Perotti, 1995). Škola pri tom ne smije biti mjesto stjecanja interkulturalnih spoznaja, već postaje mjesto kontinuiranog "učenja" (su)života, suradnje, tolerancije, ravnopravnosti, u kojem neposredno djeluju učenici, učitelji, roditelji i okruženje (Hrvatić, 2007).

I posljednje četvrto pitanje u ovom drugom dijelu upitnika povezano je sa prethodnim, u kome smo propitali mišljenje studenata da li bi predmet interkulturalizma uvrstili kao obavezni ili izborni predmet. Njih 171 (59%) smatra da bi uvrstili u obavezni predmet, a 119 (41%) bi uvrstili u izborni predmet. Podaci su grafički predstavljeni u nastavku (grafički prikaz 8).

Grafikon 8. Interkulturalizam kao obavezni i izborni predmet

4. SADRŽAJ INTERKULTURALIZMA UVRSTIO BIH KAO?

290 odgovora

Možemo zaključiti da su mišljenja studenata skoro pa jednaka, odnosno da bi predmet interkulturalizma uvrstili i kao obavezni, ali i kao izborni predmet. Polazeći od činjenice da se znanje ne smatra jedinom dimenzijom obrazovanja, kao i od činjenice da je osim prenošenja znanja učenicima nužno pružiti mogućnost da interkulturalnost osjete u stvarnom životu, životno iskustvo kao druga dimenzija podrazumijeva pozitivno školsko ozračje u kome će učenici međusobno surađivati i aktivno sudjelovati u kreiranju okoline u kojoj će različitosti biti uvažene i prihvaćene (Spajić-Vrkaš, 2001) potrebno im je dati priliku da izraze svoja vlastita mišljenja u ovom slučaju da li bi predmet interkulturalizma uvrstili kao obavezni ili izborni predmet.

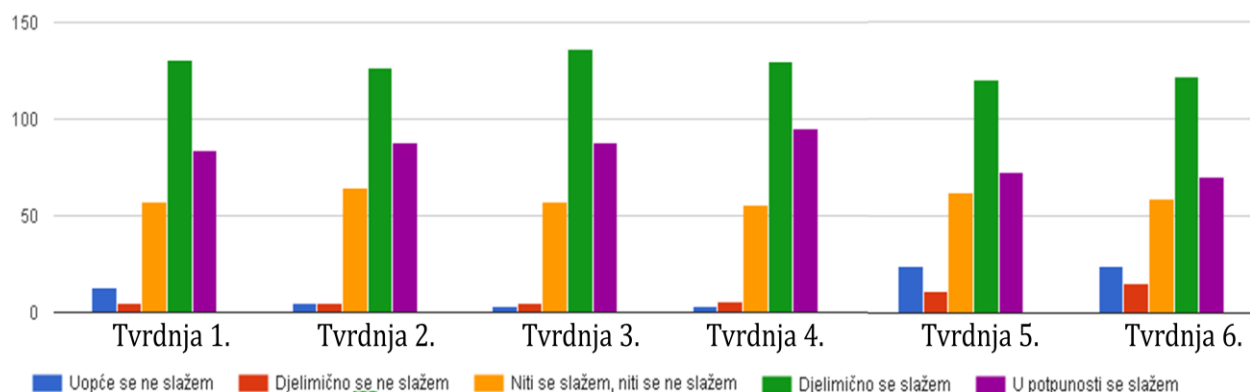
2.2. Informisanost studenata o ciljevima i vrijednostima interkulturalnog odgoja i obrazovanja i poželjnim kompetencijama nastavnika za rad u kulturno pluralnim razredima

Trećim dijelom upitnika, propitali smo stepen poznavanja pojma, vrijednosti i ciljeva interkulturalizma, te mišljenja studenata o poželjnim kompetencijama nastavnika za rad u kulturno pluralnim razredima. U tu svrhu konstruirane su tri skale iz ranije pripremljenog instrumenta namijenjenog studentima (podsjećamo da je riječ o instrumentu autorice Elvi Piršl objavljen 2011. godine). Skale sadrže stepen poznavanja (određenja) pojma interkulturalizma, ciljeva, vrijednosti koje promiče (ili bi trebao promicati) interkulturalizam te poželjne kompetencije nastavnika za rad u kulturno pluralnim razredima. Studenti su na svaku tvrdnju u navedenim skalama odgovarali na skali procjene od 1 – uopće se ne slažem do 5 – u potpunosti se slažem.

Govoriti o interkulturalizmu znači prije svega znati temeljne pojmove u tom području i distinkciju među srodnim područjima kao što su multikulturalizam, kulturni pluralizam, transkulturalizam. Iako nam se ovi pojmovi terminološki mogu učiniti vrlo sličnima, oni se sadržajno međusobno razlikuju. Stoga nas je zanimalo u kojoj je mjeri studentima poznat ovaj pojam i kako ga oni određuju. Poznavanje pojma interkulturalizma propitano je pomoću skale od šest čestica. Dobiveni rezultati prikazani su na grafikonu (grafički prikaz 9).

Grafikon 9. Šta predstavlja pojam interkulturalizma

POJAM INTERKULTURALIZMA ZA VAS PREDSTAVLJA

Na temelju prikazanih rezultata možemo vidjeti da se sa datim tvrdnjama studenti djelimično slažu ili u potpunosti se slažu (tvrdnje 3, 1 i 4) su one koje najbolje određuju pojam interkulturalizma, prema mišljenju studenata, a to su:

☞ *Tvrdnja 3. Interkulturalizam je aktivna suradnja dvije ili više kultura u svim područjima života.* Sa tvrdnjom 3 se potpuno slaže 88 studenata, djelimično slaže 137 studenata, niti se slaže niti se ne slaže 57 studenata, djelimično se ne slaže pet studenata i uopće se ne slaže tri studenta.

☞ *Tvrdnja 1. Interkulturalizam je postojanje različitih kultura na nekom teritoriju.* Sa tvrdnjom 1 se potpuno slažu 84 studenta, djelimično se slaže 131 student, niti se slaže niti se ne slaže 57 studenata, djelimično se ne slaže pet studenata i uopće se ne slažu 13 studenata.

☞ *Tvrdnja 4. Interkulturalizam je poštovanje i prihvaćanje različitosti.* Sa tvrdnjom 4. se potpuno slaže 95 studenata, djelimično se slaže 130 studenata, niti se slaže niti se ne slaže 56 studenata, djelimično se ne slaže šest studenata i uopće se ne slažu tri studenta.

Premda je većina studenata s najvećim postotkom odgovora tačno procijenila značenje pojma interkulturalizma, kao “poštovanje i prihvaćanje različitosti” i “aktivna suradnja dviju ili više kultura u svim područjima života”, ne može se zanemariti postotak onih koji navode (tvrdnje 2, 6 i 5) da interkulturalizam znači:

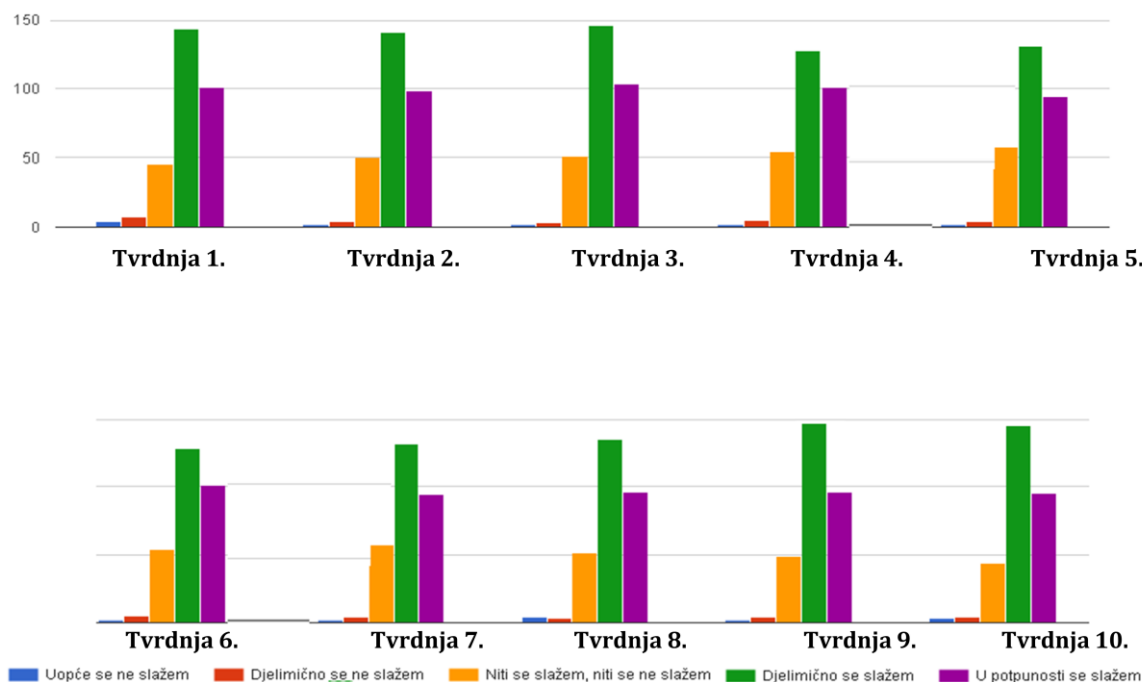
- ☞ *Tvrđnja 2. Interkulturalizam je toleriranje različitosti.* Sa tvrdnjom 2 se potpuno slaže 88 studenata, djelimično se slaže 127 studenata, niti se slaže niti se ne slaže 65 studenata, djelimično se ne slaže i u potpunosti se ne slaže pet studenata.
- ☞ *Tvrđnja 6. Interkulturalizam je asimilacija manjinske kulture u većinsku kulturu.* Sa tvrdnjom 6. se potpuno slaže 70 studenata, djelimično se slažu 122 studenta, niti se slaže niti se ne slaže 59 studenata, djelimično se ne slaže 15 studenata i uopće se ne slažu 24 studenta.
- ☞ *Tvrđnja 5. Interkulturalizam je prilagođavanje većinske kulture manjinskoj kulturi.* Sa tvrdnjom 5. se potpuno slažu 73 studenta, djelimično se slaže 120 studenata, niti se slažu niti se ne slažu 62 studenta, djelimično se ne slaže 11 studenata, uopće se ne slažu 24 studenta.

Mogući razlog ovakvih odgovora može biti nedovoljno poznavanje terminološke (pojmovne) razlike između “asimilacije” i “adaptacije” „većinske“ i „manjinske“ kulture koji dovode do zabune. Naime, dok pod asimilacijom podrazumijevamo proces homogenizacije koji se, prema različitim obrascima, zbiva između dominantne i manjinskih grupa, adaptaciju, shvaćenu kao međukulturnu interakciju, možemo odrediti kao proces uzajamnog prilagođavanja različitih kultura, što vodi pojavi nove, zajedničke kulture ili procesu inkulturacije u smislu prilagođavanja pojedinca novoj kulturi (Spajić-Vrkaš i dr. 2001). Naravno da se postavlja pitanje u kojoj mjeri to možemo objasniti zabunom ili nedovoljnim znanjem, koje svjedoči o tome da naši učenici, ali i studenti tokom školovanja često uče napamet definicije, činjenice, pojmove, bez logičkog povezivanja i razmišljanja o njihovom značenju i njihovoj primjeni u svakodnevnim životnim situacijama.

Jedan od važnih elemenata interkulturalnog odgoja i obrazovanja jesu i njegovi ciljevi. Procjenu poznavanja bitnih ciljeva interkulturalnog odgoja i obrazovanja kod studenata ispitali smo skalom od 10 čestica (grafički prikaz 10).

Grafikon 10. Ciljevi interkulturalnog odgoja i obrazovanja

CILJEVI INTERKULTURALNOG ODGOJA I OBRAZOVANJA ZA VAS SU

Prema procjeni studenata, bitni ciljevi interkulturalnog odgoja i obrazovanja sa kojima se studenti djelimično slažu ili u potpunosti se slažu su (tvrdnje 9, 3, 1, 2 i 10):

- ☞ *Tvrdnja 9. Njegovanje osjećaja solidarnosti prema kulturno drukčijem.* Sa tvrdnjom 9 se potpuno slaže 95 studenata, djelimično se slažu 144 studenta, niti se slažu niti se ne slažu 44 studenta, djelimično se ne slažu četiri studenta i uopće se ne slaže tri studenta.
- ☞ *Tvrdnja 3. Razvijanje sposobnosti komunikacije s kulturno drukčijim.* Sa tvrdnjom 3. se potpuno slažu 94 studenta, djelimično se slaže 139 studenata, niti se slaže niti se ne slaže 49 studenata, djelimično se ne slažu četiri studenta i uopće se ne slaže dva studenta.
- ☞ *Tvrdnja 1. Poznavanje i razumijevanje temeljnih obilježja kulture "drugog" (npr. normi, običaja, vrijednosti, jezika, simbola, itd.).* Sa tvrdnjom 1. se potpuno slaže 99 studenata, djelimično se slaže 135 studenata, niti se slaže niti se ne slaže 50 studenata, djelimično se ne slažu četiri studenta i uopće se ne slažu dva studenta.
- ☞ *Tvrdnja 2. Razvijanje sposobnosti razumijevanja i prihvaćanja kulturnih razlika kao vrednota.* Sa tvrdnjom 2. se potpuno slaže 96 studenata, djelimično se slaže 135

studenta, niti se slažu niti se ne slažu 52 studenta, djelimično se ne slažu tri studenta i uopće se ne slažu četiri studenta.

☞ *Tvrđnja 10. Razvijanje otvorenog, višekulturnog identiteta.* Sa tvrdnjom 10. se potpuno slaže 101 student, djelimično se slažu 132 studenta, niti se slaže niti se ne slaže 46 studenta, djelimično se ne slaže sedam studenata i uopće se ne slažu četiri studenta.

Slijede (tvrđnje 4 i 7) kao ostali ciljevi:

☞ *Tvrđnja 4. Osvješćivanje stereotipa i predrasuda o kulturno drukčijem.* Sa tvrdnjom 4. se potpuno slažu 94 studenta, djelimično se slažu 132 studenta, niti se slaže niti se ne slaže 58 studenata, djelimično se ne slažu četiri studenta i uopće se ne slažu dva studenta.

☞ *Tvrđnja 7. Poštovanje i očuvanje nacionalne kulturne baštine.* Sa tvrdnjom 7. se potpuno slaže 108 studenata, djelimično se slaže 131 student, niti se slažu niti se ne slažu 44 studenta, djelimično se ne slažu četiri studenta, uopće se ne slažu tri studenta.

Manje značajnim ciljevima interkulturalizma (tvrđnje 8, 5 i 6) studenti su procijenili:

☞ *Tvrđnja 8. Poštovanje i očuvanje europske i svjetske kulturne baštine.* Sa tvrdnjom 8. se potpuno slažu 104 studenta, djelimično se slaže 130 studenata, niti se slaže niti se ne slaže 51 student, djelimično se ne slažu tri studenta i uopće se ne slažu dva studenta.

☞ *Tvrđnja 5. Razvijanje sposobnosti i vještina kritičkog samoopažanja u susretu s kulturno drukčijim.* Sa tvrdnjom 5. se potpuno slaže 101 student, djelimično se slaže 128 studenata, niti se slažu niti se ne slažu 54 studenta, djelimično se ne slaže pet studenata i uopće se ne slažu dva studenta.

☞ *Tvrđnja 6. Nenasilno rješavanje sukoba.* Sa tvrdnjom 6. se potpuno slaže 114 studenata, djelimično se slaže 125 studenta, niti se slažu niti se ne slažu 43 studenta, djelimično se ne slaže pet studenata i uopće se ne slažu tri studenta.

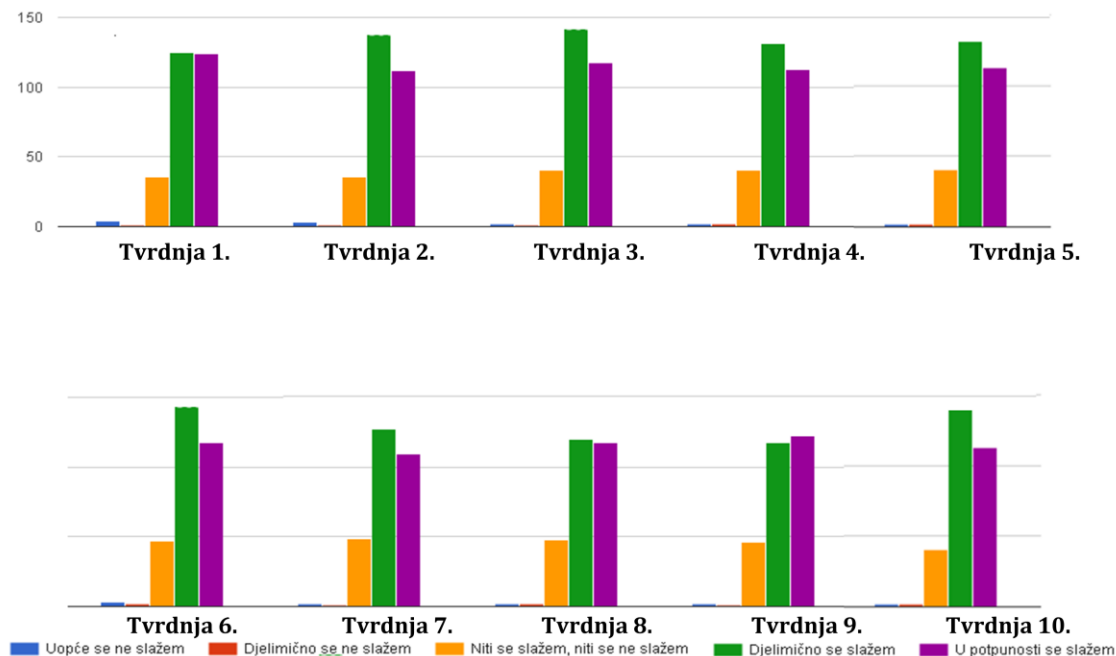
O interkulturalizmu i ciljevima interkulturalnog odgoja i obrazovanja pisalo je dosta domaćih autora (Spajić-Vrkaš, 1993; Previšić, 1994; Mijatović i Previšić, 2001; Hrvatić, 2001; Spajić-Vrkaš, Stričević, Maleš i Matijević, 2004; Piršl, 2005. i drugi), kao i stranih (Bennett, 1986; Rey, 1986; Perotti, 1995; Byram, 1997; Biagioli, 2005; Portera, 2008. i drugi). Na temelju teorijskih proučavanja interkulturalnog odgoja i obrazovanja mogli bismo sažeti da se navedeni ciljevi u ovih autora ogledaju ne samo u učenju o svojoj i drugim kulturama radi

razvijanja interkulturalne osjetljivosti, snošljivosti, borbe protiv etnocentrizma, rasizma, stereotipa i predrasuda već i ponajprije u osposobljavanju mladih za kritički pristup globalnoj potrošačkoj kulturi koja osporava vrijednost drugih kultura ali i manipulira etničkim, vjerskim i nacionalnim identitetima i osjećajima. Analizom dobivenih rezultata je utvrđeno kako je većina studenata tačno procijenila da su promicanje solidarnosti, dijaloga (sposobnost višejezične komunikacije i kompetencije), poznavanje i razumijevanje temeljnih obilježja kulture “drugog”, shvaćanje kulturnih razlika kao društvene vrijednosti ili snage i (kritičko) osvješćivanje stereotipa i predrasuda o kulturno drukčijem neki od bitnih ciljeva interkulturalnog odgoja i obrazovanja.

Za uspješno prihvatanje novih uloga i zadataka, učitelj i nastavnik trebaju biti spremni i otvoreni za promjene te motivirani za kontinuirani profesionalni rast i razvoj. Kompetencija koju posjeduju učitelj i nastavnik trebaju kompetentno upotrijebiti u poticanju razvoja kompetencija svojih učenika. Stoga se sve češće u nastavnoj praksi pojam kompetencije razmatra ne samo u terminima onoga što pojedinac zna (ili bi trebao znati), što je svladao tokom studija (teorija) već i u terminima onoga za što je sposoban u praksi. Kako bi nastavnici učinkovito odgovorili na nove potrebe i interese pojedinca i društva, potrebno je da nastavnik ima presudnu ulogu u poučavanju tj. u prijenosu znanja, upravljanju procesom učenja. Od nastavnika se očekuje posjedovanje nekih drugih, novih osobnih i stručnih kvaliteta i kompetencija koje se ne stječu samo formalnim sustavom obrazovanja već i izvan njega. Budući da interkulturalna kompetencija zauzima značajno mjesto među temeljnim kompetencijama suvremenoga europski usmjerenog nastavnika, zanimalo nas je koje su, prema mišljenju studenata, poželjne kompetencije nastavnika za rad u kulturno pluralnim razredima. U tu svrhu konstruirana je skala od 10 tvrdnji (grafički prikaz 11) ranije pripremljenog instrumenta namijenjenog studentima (podsjećamo da je riječ o instrumentu autorice Elvi Piršl objavljen 2011. godine) kojom su ispitane poželjne kompetencije nastavnika za rad u interkulturalnom odgoju i obrazovanju.

Grafikon 11. Poželjne kompetencije nastavnika

POŽELJNE KOMPETENCIJE NASTAVNIKA ZA RAD U KULTURNO PLURALNIM RAZREDU ZA VAS SU

Na temelju dobivenih podataka najpoželjnije vještine i kompetencije koje bi nastavnici trebali posjedovati za rad u kulturno pluralnim razredima (tvrdnje 10, 3, 9 i 6):

- ☞ *Tvrdnja 10. Otvorenost za različite kulture tj. interkulturalna osjetljivost.* Sa tvrdnjom 10 se potpuno slažu 112 studenata, djelimično se slaže 138 studenata, niti se slaže niti se ne slaže 36 studenata, djelimično se slaže jedan student i uopće se ne slažu tri studenta.
- ☞ *Tvrdnja 3. Vještine nenasilnog rješavanja sukoba (pregovaranje, nalaženje kompromisa i sl.).* Sa tvrdnjom 3. se potpuno slažu 113 studenata, djelimično se slažu 132 studenta, niti se slaže niti se ne slaže 41 student, djelimično se ne slažu i uopće se ne slažu dva studenta.
- ☞ *Tvrdnja 9. Te sposobnost sagledavanja problema iz perspektive učenika.* Sa tvrdnjom 9. se potpuno slaže 107 studenata, djelimično se slaže 130 studenata, niti se slaže niti se ne slaže 48 studenata, djelimično se ne slažu dva studenta i uopće se ne slažu tri studenta.

☞ *Tvrđnja 6. Kritički pristup zbivanjima u društvu.* Sa tvrdnjom 6. se potpuno slaže 118 studenata, djelimično se slaže 128 studenata, niti se slaže niti se ne slaže 41 student, djelimično se ne slaže jedan student, u potpunosti se ne slažu dva studenta.

Ne manje važnim kompetencijama studenti smatraju i (tvrđnje 4, 2, 7, 8, 5 i 1):

☞ *Tvrđnja 4. Komunikacijske vještine.* Sa tvrdnjom 4. se potpuno slaže 110 studenata, djelimično se slaže 128, niti se slaže niti se ne slaže 49 studenata, djelimično se ne slaže jedan student i uopće se ne slažu dva studenta.

☞ *Tvrđnja 2. Osjetljivost na diskriminaciju.* Sa tvrdnjom 2. se potpuno slažu 113 studenata, djelimično se slaže 126 studenta, niti se slaže niti se ne slaže 45 studenata, djelimično se ne slažu i u potpunosti se ne slažu tri studenta.

☞ *Kao i tvrđnja 7. sposobnost obrade društveno osjetljivih tema.* Sa tvrdnjom 7. se potpuno slažu 124 studenta, djelimično se slaže 125 studenata, niti se slaže niti se ne slaže 36 studenata, djelimično se ne slaže jedan student i uopće se ne slažu četiri studenta.

☞ *Tvrđnja 8. Razumijevanje ključnih pojmova (interkulturalizam, multikulturalizam, identitet, etnocentriizam i sl.).* Sa tvrdnjom 8. se potpuno slaže 118 studenata, djelimično se slaže 129 studenata, niti se slaže niti se ne slaže 48 studenata, djelimično se ne slažu i u potpunosti se ne slažu dva studenta.

☞ *Tvrđnja 5. Vještine timskoga rada.* Sa tvrdnjom 5. se potpuno slaže i djelimično se slaže 119 studenata, niti se slaže niti se ne slaže 47 studenata, djelimično se ne slažu dva studenta i uopće se ne slažu tri studenta.

☞ *Tvrđnja 1. Vještina primjene različitih metoda i strategija poučavanja.* Sa tvrdnjom 1. se potpuno slažu 123 studenta, djelimično se slaže 118 studenata, niti se slaže niti se ne slaže 46 studenata, djelimično se ne slaže jedan student i uopće se ne slažu dva studenta.

Kao što nam je i poznato da su poželjne kompetencije nastavnika za rad u kulturno pluralnim razredima sažete u tri bitne kompetencije: vrijednosne orijentacije, osobine ličnosti i vještine nastavnika. Jedan od ciljeva interkulturalnog obrazovanja trebao bi biti stjecanje interkulturalnih kompetencija koje se trebaju temeljiti na razumijevanju načela funkcioniranja kulturno pluralne zajednice, uključujući razumijevanje načina na koji kultura oblikuje naše stavove o sebi i drugima, kritičkom osvješćivanju etničkih, rasnih, rodničkih i drugih čimbenika društvene nejednakosti, diskriminacije te jačanju individualne odgovornosti, osjetljivosti,

solidarnosti radi poštovanja načela jedinstvenosti i vrijednosti svake kulture za razvoj čovječanstva (Spajić-Vrkaš i dr. 2004). Iako se nastavnici, da bi razvio te kompetencije, treba kontinuirano usavršavati i biti informisan, studenti ne smatraju ovu kompetenciju posebno poželjnom, kao ni promjenu u načinu poučavanja u razredu. S obzirom na to da je poznavanje učinkovitih strategija, metoda i tehnika učenja i poučavanja važno za svaki nastavni sadržaj, a posebno u interkulturalnom obrazovanju, malo je iznenađujuće što ova kompetencija nije prepoznata kao jedna od važnijih, a možda i nužnih.

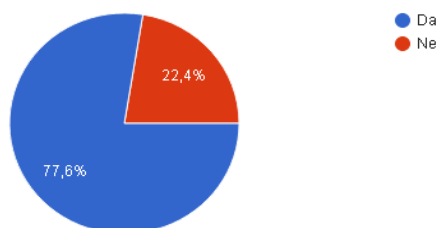
2.3. Zainteresovanost studenata za interkulturalni odgoj i obrazovanje

Četvrti dio upitnika sastojao se od dva pitanja otvorenog tipa o ličnoj zainteresovanosti studenata za interkulturalni sadržaj. Prvo pitanje se odnosilo na to da li smatraju da je uvođenje sadržaja o interkulturalizmu na visokoškolskim institucijama naročito nastavničkim fakultetima prijeko potrebno. Njih 225 studenata (77,6%) smatra da je potrebno uvođenje sadržaja o interkulturalizmu na visokoškolskim institucijama, a 65 studenata (22,4%) smatra da nije potrebno uvođenje sadržaja o interkulturalizmu na visokoškolskim institucijama (grafički prikaz 12).

Grafikon 12. Uvođenje sadržaja o interkulturalizmu na visokoškolskim institucijama

1. Smatrate li da je uvođenje sadržaja o interkulturalizmu na visokoškolskim institucijama naročito nastavničkim fakultetima prijeko potrebno. Čemu bi to moglo doprinijeti studentima budućim nastavnicima?

290 odgovora

Na osnovu rezultata možemo zaključiti da studenti smatraju da je sadržaj o interkulturalizmu na visokoškolskim institucijama prijeko potreban što možemo pripisati njihovom iskustvu koje smo imali priliku vidjeti u drugom dijelu upitnika tačnije u drugom pitanju da je većina njih 168 (57,9%) u manjoj mjeri učilo o interkulturalizmu u sklopu studijskog programa.

Ukoliko su studenti na pitanje o uvođenju sadržaja o interkulturalizmu na visokoškolskim institucijama odgovorili pozitivno, od studenata se tražilo da iznesu svoje mišljenje čemu bi moglo uvođenje sadržaja o interkulturalizmu na visokoškolskim institucijama doprinijeti studentima budućim nastavnicima. Dobili smo različite odgovore, većina odgovora bila je sličnog sadržaja i najčešće su se ponavljali, dok se par njih isticalo po svom sadržaju. Odgovori sličnog sadržaja i najčešće ponavljani odgovori su oni u kojima studenti smatraju da upoznavanje pojma interkulturalizam doprinosi boljoj komunikaciji između saradnika, učenika, studenata, profesora, kao i strateško rješavanje problema i nalaženje zajedničkog rješenja i kompromisa. Također, omogućava istinsko upoznavanje kulture kao najvažnije komponente očuvanja historije jedne države. Budući nastavnici i osobe koje studiraju fakultet takav da će raditi u nastavi ili generalno sa ljudima, potrebno je da su upoznati sa interkulturalizmom. Trebaju znati osnovne pojmove interkulturalnog odgoja i obrazovanja i stalno raditi na nadograđivanju znanja i primjene istih u radu, na taj način jačaju svoju ličnost, uče o sebi, o drugima, i to znanje prenose na svoje učenike.

Student N.N.: *„Kvalitetnijem odgojno - obrazovnom radu u interkulturalnim odjeljenjima, boljem shvaćanju drukčijega i pomoći pri izvođenju nastave pri susretu s nekime ko ima drukčiju kulturu.“*

Bolje razumijevanje i poticanje ideje raznolikosti kao bogatstva u svakom pogledu, poštivanje i uvažavanje svih učenika jednako je važno u radu nastavnika. Također moglo bi doprinijeti razvijanju interkulturalnih komunikacijskih kompetencija samog nastavnika, koji kasnije kroz proces podučavanja te vještine treba da prenosi na svoje učenike. Na taj način bi nastavnici prenosili budućim generacijama, svojim učenicima, znanje o interkulturalizmu, podučavali bi učenike toleranciji, suživotu i zdravoj komunikaciji.

Student N.N.: *„Živimo u svijetu gdje ima dosta različitosti, u posljednje vrijeme se susrećemo i sa migrantskom krizom, potrebno je da razumijemo jedni druge, da poštujemo različitosti i uvažavamo. Ako se to ne osposobi prije stupanja u radni odnos kao nastavnika, moramo biti sposobni osvijestiti to isto kod učenika, a to je jedino moguće ako se osposobi i kod nas samih.“*

S obzirom da mali broj studenata uopšte zna šta je interkulturalizam, to bi bila prilika da se studenti obrazuju po tom pitanju. U tom slučaju neće imati nikakve predrasude i prepreke u obavljanju svog posla.

Student N.N.: *„Nastavnici su modeli budućim ličnostima tj. učenicima, zato je potrebno da prvenstveno osvijeste svoje predrasude i stereotipe. Potrebno je da razvijaju svoju interkulturalnu osjetljivost, kako bi mogli da uče djecu da stvaraju istu. Potrebno je i iz razloga da svaki učenik bude prihvaćen i da mu se pruži odgoj i obrazovanje prema njegovim mogućnostima i sposobnostima.“*

Jedan od sadržajnih odgovora koji se posebno isticao bio je ponuđen u obliku modula u kojem je navedeno čemu bi moglo uvođenje sadržaja o interkulturalizmu na visokoškolskim institucijama doprinijeti studentima budućim nastavnicima:

Student N.N.: *„Pripremio bi ih za izazovne situacije u pogledu diverziteta odgajnika; Osposobilo bi ih za primjenu principa inkluzivnosti na svim nivoima obrazovanja, na svim uzrastima i na svim predmetima; Osvijestilo bi im činjenicu da je interkulturalizam načelo koje treba uvažavati u okviru svih predmeta, oblasti i nastavnih jedinica; Pomoglo bi im da bolje razumiju prirodu konflikta i razviju vještine predupređivanja i rješavanja istih... (mnogo je koristi koje ostvaruje ovaj modul).“*

Nakon što smo sumirali odgovore na postavljeno pitanje možemo zaključiti da je općenito nivo znanja i svijest o interkulturalizmu među samim studentima interkulturalizam prisutan više kao teorijski okvir, manje kao primjenjen stav u društvu. Na osnovu izdvojenih odgovora možemo vidjeti da studenti imaju određeni nivo razumijevanja pojma interkulturalizma te su na sebi svojstven način izrazili sažeto osnovni princip pomenutog pojma ukazujući na stavke poput razumijevanja drugog i drugačijeg, upoznavanja sa drugim kulturama, prevazilaženja različitih stereotipa i predrasuda i sl. Na osnovu pomenutih činjenica možemo reći da ovakvi odgovori svjedoče ohrabrujućim nivoom osviještenosti o važnosti principa interkulturalizma, jer da bi studenti nastavničkih usmjerenja kao budući nastavnici prenijeli ove vrijednosti budućim generacijama, potrebno je da te iste vrijednosti primijene i u svojoj svakodnevici.

Posljednje pitanje otvorenog tipa odnosilo se na to na koji način bi oni kao studenti lično sproveli neki interkulturalni sadržaj na fakultetu. Na osnovu datih odgovora mogli smo rangirati odgovore u dvije skupine. Prvu skupinu su činili oni jednostavniji odgovori sa po jednim rješenjem na osnovu kojih bi oni sproveli interkulturalni sadržaj na fakultetu kao što su: radionice, seminari, izborni predmeti, novi obavezni predmeti, razmjena studenata i slično.

Drugu skupinu odgovora činili su oni dogovori u kojima su studenti ponudili veoma sadržajne prijedloge u vidu idejnih rješenja na koji način bi uveli interkulturalizam u obrazovanje. Neka od ponuđenih rješenja bila su:

Student N.N.: *„Temu Praznici bi realizovala kroz diskusiju među studentima različite vjeroispovijesti. Studenti bi govorili kako provode određene praznike, koji su običaji, mogli bi donijeti hranu koja se često pravi za određen praznik itd.“*

Student N.N.: *„Vježbama koje potiču svjesnost o tome da je svaka osoba unikatna individua, vježbe koje potiču prihvatanje različitosti te diskusije na temu interkulturalizma. Određeni praznik itd.“*

Student N.N.: *„Kroz grupne radove, seminare, predavanja o drugom i drugačijem, te upoznavanje sa svim kulturama kako na našim tako i širim prostorima.“*

Student N.N.: *„Ukoliko postoje studenti koji dolaze iz različitih država, dala bih zadatak da svako od njih ali i osobe koji su državljani BIH održe kratku radionicu o kulturi iz koje dolaze, koje su njene specifičnosti, zanimljivosti, sličnosti i razlike, te bogatstva. Na osnovu toga, svako od njih bi naučio nešto novo i korisno.“*

Student N.N.: *„Radionicama, simulacijom interkulturalnih različitosti uz učešće studenata i njihov angažman u rješavanju pojedinih situacija.“*

Student N.N.: *„Provela bih na slijedeći način, organizirajući skupove predavljanja različitih kultura. Da svaka osoba kulturne običaje ali i druge vrijednosti svoje kulture predstavi na svoj jedinstven način. A i naravno kao dio profesionalne orijentacije svake osobe koja ima dodira sa odgojem i obrazovanjem.“*

Ovakva sadržina odgovora prikazuje da ipak određeni nivo studenata ima osviještenosti o ovoj problematici te na taj način pristupaju mogućoj realizaciji ovakvih sadržaja. Ako bi se osvrnuli na date odgovore kako smo pomenuli odgovori su u obliku idejnih rješenja koji se tiču najčešće grupnih radova, seminara. Na osnovu toga možemo zaključiti da su studenti budući nastavnici spremni na saradnju i razmjenu ideja sa kulturno drugačijima. To nam može dati također jedan da bi u budućnosti razvoj interkulturalnog odgoja i obrazovanja mogao pridonijeti ne samo kvalitetnijem odgoju i obrazovanju i školskom okruženju već i smanjenju predrasuda, stereotipa, nejednakosti i diskriminacije u društvu. To će također dovesti do razumijevanja razvoja globalne svijesti, višestruke perspektive, svijesti o povezanosti prirodnog i ljudskog svijeta te na razvoj odgovornosti pojedinca za globalne promjene.

IV. DISKUSIJA I PREPORUKE

Rezultati istraživanja pokazali su da većina studenata posjeduje osnovne informacije o interkulturalizmu što upućuje na relativno zadovoljavajuću opću razinu informiranosti u društvu o temama iz područja interkulturalizma. Unatoč relativno zadovoljavajućoj razini informiranosti o temama koje su povezane s interkulturalizmom, rezultati istraživanja su pokazali da veći dio studenata u okviru svog studijskog programa u nastavnom planu i programu nema predmet interkulturalni odgoj. Izostanak predmeta za teme s područja interkulturalizma može predstavljati potencijalnu opasnost koja bi u budućnosti mogla rezultirati izostankom potrebne količine osnovnih znanja o temeljnim karakteristikama interkulturalizma, što bi u konačnici moglo utjecati na izostanak svijesti o važnosti promicanja temeljnih vrijednosti u savremenom demokratskom društvu pogotovo kod studenata budućih nastavnika. Zbog toga bi tokom obrazovanja studenata posebno budućih nastavnika trebalo uključiti više interkulturalnih kolegija kako bi ih se „opremilo“ za buduću rad u školi, za nastavu u koju će biti uključeni i interkulturalni sadržaji te bi nastavnicima trebalo omogućiti da na stručnim usavršavanjima imaju priliku čuti i razjasniti potrebnu terminologiju i razviti nove pristupe nastavi. Jer razvoj interkulturalnih kompetencija učenika pretpostavlja i da nastavnik posjeduje saznanja o istima i da naposljetku i sam bude interkulturalno kompetentan. Imajući na umu da živimo u svijetu u kojem svakodnevni susreti s kulturno drugačijima postaju neminovni, potreba za interkulturalnim kompetencijama i osjetljivošću postaje nužna i poželjna. Iako je ideja o interkulturalnosti i razvijanju interkulturalnih kompetencija prisutna u obrazovnim dokumentima čini se kako je potrebno još puno promjena kako bi interkulturalizam našao svoj put iz teorije do prakse.

Ovim tekstom želimo pridonijeti raspravi o interkulturalnom obrazovanju i njegovoj važnosti za stvaranje društvenih uvjeta temeljenih na toleranciji, solidarnosti, razumijevanju i suživotu s drugima. Preporuke koje smatramo nužnima za stvaranje takvih uvjeta su sljedeće:

- ☞ Stvoriti preduvjete i započeti s interkulturalnim obrazovanjem u školama.
- ☞ Kulturna različitost se treba prepoznati i promovirati kao obrazovni resurs i bogatstvo.
- ☞ Interkulturalno obrazovanje ne može biti dodatak kurikulumu nego kurikulum sam po sebi treba biti interkulturalan, treba se odraziti u školskoj politici i praksama i u sadržaju kurikuluma.

- ☞ Osnaživati i promicati aktivno sudjelovanje i suradnju između svih sudionika u obrazovnom procesu (profesori, nastavnici, učenici, roditelji i lokalna zajednica).
- ☞ Škole moraju biti mjesto nulte tolerancije na rasizam i diskriminaciju. Osim toga, važno je interkulturalno obrazovanje širiti na lokalnu zajednicu i društvo u cjelini, a najbolji način da se to učini je povezivanje školskih s društvenim i izvannastavnim aktivnostima i akterima.
- ☞ Nastavnici bi trebali biti upoznati sa vještinama i znanjima koje potiču interkulturalizam, te kroz njih u nastavnom procesu razvijati razumijevanja i stavove o suživotu s različitima. Nužno je inzistirati i osiguravati nastavnicima i drugom školskom osoblju pohađanje stručnog usavršavanja o interkulturalnom učenju.
- ☞ Motivirati mlade za interkulturalne sadržaje, prvenstveno zbog činjenice da mladost predstavlja osjetljivo doba u kome je pojedinac u fazi kada tek formira vlastite stavove, vrijednosti i vrijednosne orijentacije, podložan raznovrsnim utjecajima i manipulacijama.
- ☞ Kroz neke od predmeta u okviru nastavnih planova i programa četverogodišnjih srednjoškolskih programa, implementirati sadržaj interkulturalnog odgoja i obrazovanja u okviru posebnih obaveznih ili izbornih predmeta.
- ☞ Uključivanja interkulturalnih sadržaja u nastavne planove i programe dodiplomskih i diplomskih studija.
- ☞ Ukoliko se želi utjecati na poticanje interesa i motivacije za teme iz područja interkulturalizma, osim o intenzitetu interkulturalnih sadržaja u okviru nastavnih planova i programa, također je potrebno razmišljati i o primjerenosti i učinkovitosti postojećih nastavnih materijala (udžbenici i prateći materijali), nastavnih metoda, jednako kao i o kompetentnosti nastavnika koji ove sadržaje mogu prenositi na učenike i studente. S obzirom da metodički pristup obradi interkulturalnih sadržaja u značajnoj mjeri utječe na učinkovitost procesa poučavanja, ali i na motivaciju učenika i studenata za sudjelovanje u nastavnim aktivnostima, dio konkretnih aktivnosti trebao bi biti usmjeren prema uvođenju raznovrsnih interaktivnih metoda i strategija poučavanja koje bi omogućile usvajanje interkulturalnih sadržaja na stvarnim primjerima koji su relevantni za stvarne životne interkulturalne situacije.
- ☞ Studenti koji se mogu organizirati (u radionice, pravne centre, centre za socijalni rad i drugu pomoć građanima, fakultete, bolnice, proizvodne centre, turističke i slične organizacije, studije, umjetničke sastave, galerije, radio i TV postaje i drugo) imaju

moćnost kroz te mehanizme doprinijeti promicanju interkulturalnosti i u tome ih treba poticati.

- ☞ S obzirom stav prema usvajanju interkulturalnih sadržaja u značajnoj mjeri ovisi i o konkretnom iskustvu pojedinaca u interkulturalnim kontaktima, odnosno "vježbanju stvarnih životnih situacija" ovdje se posebna pozornost skreće na potrebu promišljanja metodičkog pristupa obradi interkulturalnih sadržaja i kreiranju specifičnih pristupa nastavi koji će omogućiti što više konkretnih stvarnih iskustava u interkulturalnim kontaktima, kao i stjecanje višejezične komunikacijske kompetencije. U tom je smislu poželjno promišljati i o intenziviranju mobilnosti studenata, koja uvođenjem Bolonjskog procesa pruža mogućnosti za razmjenu studenata među fakultetima unutar Europske unije.

V. ZAKLJUČAK

Promicanje interkulturalizma ne ogleda se samo u važnosti unošenja interkulturalnih sadržaja i vrednota u odgoj i obrazovanje već i u osvješćivanju svakog pojedinca o vlastitim kompetencijama, kulturnom podrijetlu i identitetu. Razvoj interkulturalne kompetencije pridonosi ne samo kvalitetnijem odgoju i obrazovanju i školskom ozračju već i smanjenju etnocentrizma, predrasuda, stereotipa, nejednakosti i diskriminacije u društvu. Odgoj i obrazovanje za interkulturalnu kompetenciju i osjetljivost trebao bi se temeljiti na razvoju globalne svijesti, višestruke perspektive, svijesti o povezanosti prirodnog i ljudskog svijeta te na razvoju odgovornosti pojedinca za globalne promjene. Budući da je poučavanje “stoljetna profesija čovjeka” u kojoj se isprepleću društveni, osobni i institucijski faktori, profil nastavnika koji želimo obrazovati ne smije se temeljiti isključivo na usko profesionalnim kompetencijama, koje će voditi računa jedino o zahtjevima tržišta. Njegova kompetencija nije samo u znanju već, posebno, u sposobnostima gledanja, čitanja, analiziranja i interpretiranja situacija i događaja u okolini. Potrebno je da nastavnici postanu svjesni individualne kulturne perspektive i da imaju mogućnost razmišljanja o različitim oblicima kulturne različitosti. Kvalitetno pedagoško-psihološko, didaktičko-metodičko i stručno obrazovanje, ali i životno iskustvo koje nastavnik ima, omogućit će bolju fleksibilnost, kreativnost te prilagodbu složenim zahtjevnim i izazovima koje pred njim postavljaju globalizacijski procesi. Jedan od ciljeva interkulturalnog odgoja i obrazovanja kako smo mogli vidjeti trebao bi biti sticanje interkulturalnih kompetencija koje se trebaju temeljiti na razumijevanju načela funkcionisanja kulturno pluralne zajednice, uključujući razumijevanje načina na koji kultura oblikuje naše stavove o sebi i drugima, kritičkom osvješćivanju etničkih, rasnih, rodnih i drugih faktora društvene nejednakosti, diskriminacije te jačanju individualne odgovornosti, osjetljivosti, solidarnosti radi poštovanja načela jedinstvenosti i vrijednosti svake kulture za razvoj čovječanstva. Nadalje, cilj interkulturalnog odgoja i obrazovanja u školi ne bi smio biti isključivo u znanju već u stavu prema znanju i potrazi za njim i njegovoj primjeni u korist pojedinca ali i. To pretpostavlja da bi učenici trebali znati za što uče a nastavnici za što poučavaju kako bi nastava poprimila više interpersonalna obilježja a ne bila samo mjesto akumuliranja činjenica. Stoga, na temelju istraživačkih pitanja i dobivenih prikazanih rezultata istraživanja pokazali su da u nastavnim planovima nastavnčkih fakulteta Filozofskog fakulteta i Pedagoškog fakulteta Univerziteta u Sarajevu interkulturalni odgoj i obrazovanje prisutan je samo na Odsjeku za pedagogiju i Odsjeku za germanistiku, dok se

ostatak ispitanika nisu susretali sa ovom tematikom u okviru studijskog programa. Unatoč tome na pitanje da li su se susreli sa pojmom interkulturalizam sedamdeset odsto njih je čulo za pojam što je svakako pozitivno. Međutim da li su se susreli s pojmom interkluturalizma u prethodnom obrazovanju ili na studiju na osnovu rezultata mogli smo zaključiti da su studenti u manjoj mjeri učili o interkulturalizmu vjerovatno kroz neke sadržaje ili predmete u sklopu studijskog programa. Uzimajući u obzir rezultate u okviru kojih su studenti izrazili svoje odgovore, možemo zaključiti da je nivo obrazovanosti o interkulturalizmu još uvijek na niskom nivou, ali nema ni negativan trend što je na neki način ohrabrujuće. Izostanak predmeta za teme s područja interkulturalizma može predstavljati potencijalnu opasnost koja bi u budućnosti mogla rezultirati izostankom potrebne količine osnovnih znanja o temeljnim karakteristikama interkulturalizma, što bi u konačnici moglo utjecati na izostanak svijesti o važnosti promicanja temeljnih vrijednosti u savremenom demokratskom društvu pogotovo kod studenata budućih nastavnika. Zbog toga bi tokom obrazovanja studenata posebno budućih nastavnika trebalo uključiti više interkulturalnih kolegija kako bi ih se „opremilo“ za budući rad u školi, za nastavu u koju će biti uključeni i interkulturalni sadržaji te bi nastavnicima trebalo omogućiti da na stručnim usavršavanjima imaju priliku čuti i razjasniti potrebnu terminologiju i razviti nove pristupe nastavi. Na pitanje da li studenti poznaju bitne ciljeve interkulturalnog odgoja i obrazovanja i najznačajnije vrijednosti većina studenata posjeduje osnovne informacije o ciljevima i vrijednostima što upućuje na relativno zadovoljavajuću opću razinu informiranosti u društvu o temama iz područja interkulturalizma. Također možemo zaključiti da je znanje naših studenata u pogledu temeljnih obilježja interkulturalizma (određenje, ciljevi, vrijednosti) zadovoljavajuće. Kad je u pitanju određenje značenja pojma interkluturalizma većina studenata s najvećim postotkom odgovora tačno je procijenila značenje pojma interkulturalizma, kao “poštovanje i prihvaćanje različitosti” i “aktivna suradnja dviju ili više kultura u svim područjima života”. Također Analizom dobivenih rezultata je utvrđeno kako je većina studenata tačno procijenila da su promicanje solidarnosti, dijaloga (sposobnost višejezične komunikacije i kompetencije), poznavanje i razumijevanje temeljnih obilježja kulture “drugog”, shvaćanje kulturnih razlika kao društvene vrijednosti ili snage i (kritičko) osvješćivanje stereotipa i predrasuda o kulturno drukčijem neki od bitnih ciljeva interkulturalnog odgoja i obrazovanja. Na osnovu toga zaključujemo da studenti psjeduju određeno znanje o interkluturalizmu unatoč činjenici što sadržaji o interkulturalizmu nisu sustavno u potpunosti implementirani u visokoškolske nastavne planove. Također jedno od pitanja je bilo i koje su poželjne kompetencije nastavnika za rad kulturno pluralnim razredima. Na osnovu dobiveni rezultata studenti su saželi u tri bitne

kompetencije: vrijednosne orijentacije, osobine ličnosti i vještine nastavnika. Rezultati ukazuju na pozitivne stavove studenata prema poželjnim interkulturalnim kompetencijama nastavnika za rad u kulturno pluralnim razredima. Razvoj interkulturalnih kompetencija učenika pretpostavlja i da nastavnik posjeduje saznanja o istima i da naposljetku i sam bude interkulturalno kompetentan. Iako je ideja o interkulturalnosti i razvijanju interkulturalnih kompetencija prisutna u obrazovnim dokumentima čini se kako je potrebno još puno promjena kako bi interkulturalizam našao svoj put iz teorije do prakse. U tom kontekstu ovaj rad trebao bi doprinjeti implementaciji interkulturalnog odgoja i obrazovanja u odgojno-obrazovnom sistemu. U skladu sa tim osmišljeno je i nekoliko preporuka prije svega potrebno je stvoriti preduvjete i započeti s interkulturalnim obrazovanjem u školama. Kulturna različitost se treba prepoznati i promovirati kao obrazovni resurs i bogatstvo. Škole moraju biti mjesto nulte tolerancije na rasizam i diskriminaciju. Osim toga, važno je interkulturalno obrazovanje širiti na lokalnu zajednicu i društvo u cjelini, a najbolji način da se to učini je povezivanje školskih s društvenim i izvannastavnim aktivnostima i akterima.

VI. LITERATURA

1. Anderson, B. (1999). *Nacija: zamišljena zajednica*. Zagreb: Školska knjiga
2. Bartulović, M. Kušević, B. (2016). *Što je interkulturalno obrazovanje? Priručnik za nastavnike i druge znatiželjnike*. Zagreb: Centar za mirovne sudije.
3. Barry, B. (2006). *Kultura i jednakost. Egalitarna kritika multikulturalizma*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk
4. Beck, U., Grande, E. (2006). *Kozmopolitska Europa, društvo i politika u drugoj modernosti*. Zagreb: Školska knjiga
5. Bedeković, V. (2011). *Interkulturalna kompetencija cjeloživotnog obrazovanja nastavnika. Pedagogijska istraživanja*. 8 (1), (139-152)
6. Bell, H. G. (1994). *Intercultural Pedagogy and the European Dimension in Education, European Journal of Intercultural Studies*, 5 (2): 25 - 34.
7. Bennett, M. J. (1986). *A developmental approach to training for intercultural sensitivity. International Journal of Intercultural Relations* 10 pp. 176-196.
8. Bilić Štefan, M. (2006). *Uključivanje interkulturalne komunikacijske kompetencije u poučavanje stranih jezika, Odgojne znanosti, Vol.8 No.1(11)*, str:279-288.
9. Biagioli, R. (2005), *Educare all'interculturalità: teorie, modelli, esperienze scolastiche*. Milano: Franco Angeli.
Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=41455
10. Brander, P., Gomes, R., Tajlor, M. (2004), *Educationpack "All different – All equal"*. Strasbourg: Council of Europe.
11. Byram, M. (1997). *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Sydney: Multilingual Matters.
12. Cassano, A. (1993). *Partita doppia. Appunti per una felicità terrestre*. Bologna: Il Mulino.
13. Castiglioni, I. (2005). *La comunicazione interculturale. Competenze e pratiche*. Roma: Carocci Editore.
14. Cohen, L., Manion, L., Morrison, K., (2007). *Metode istraživanja u obrazovanju*. Zagreb: Naklada Slap.
15. Deardorff, D. K. B. (2004). *The Identification and Assessment of Intercultural Competence as a Student Outcome of Internationalization at Institutions of Higher*

- Education in the United States (doktorska disertacija.)* U: Mantovani, G. (2008) (ur.), *Intercultura e mediazione: teorie ed esperienze*. Roma: Carocci Editore.
16. Dragojević, S. (1999). *Multikulturalizam, interkulturalizam, transkulturalizam, plurikulturalizam: suprostavljeni ili nadopunjujući koncepti*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk
17. Drandić, D. (2012). *Uloga i kompetencije nastavnika u interkulturalnom obrazovanju*. *Magistra Iadertina*. 8(1), 49-57.
Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/122640>
18. Earley, P. C., Ang, S. (2003), *Cultural Intelligence. Individual Interactions across Cultures*. Stanford: Stanford University Press
19. Hall, E. T. (1959). *The Silent Language*. U: Mantovani, G. (ur.) (2008), *Intercultura e mediazione: teorie ed esperienze*.
20. Haviland, W. A. (2004). *Kulturna antropologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap
21. Hrvatić, N. (2007). *Interkulturalna pedagogija: nove paradigme*. U: Previšić, V., Šolja, N. N., Hrvatić, N. (ur.). *Pedagogija: prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja*. (str. 41-57), Zagreb: Hrvatsko pedagoško društvo.
22. Hrvatić, N., Piršl, E. (2007). *Interkulturalne kompetencije učitelja*. U: Babić, N. (ur.), *Kompetencije i kompetentnost učitelja*. Osijek / Kherson: Učiteljski fakultet / Kherson State University, 221 – 230.
23. Hrvatić, N., Sablić, M. (2008). *Interkulturalne dimenzije nacionalnog kurikulumu*. *Pedagoška istraživanja*, 2., 197-206.
24. Kasikova, H., Valenta, J. (2011.): *The Educational Strategies Based on Conflict in Intercultural Education*. *Pedagoška istraživanja* 8 (1), (37-51).
25. Kim, Y. Y. (1992). *Intercultural Communication Competence: A Systems-Thinking View*. U: Gudykunst, W. B., Kim, Y. Y. (ur). *Readings on Communicating with Strangers: An Approach to Intercultural Communication*. New York: Mc-Graw-Hill, str. 371 – 381.
26. Kim, Y. Y. (2001), *Becoming Intercultural: An integrative Theory of Communication and Cross-Cultural Adaptation*. Thousand Oaks: Sage.
27. Lanigan, M. J., Imahori, T. T. (1989). *Relational Model of Intercultural Communication Competence*. *International Journal of Intercultural Relations*, 13, 269 – 286.
28. Lustig, M. W., Koester, J. (2003). *Intercultural Competence: Interpersonal Communication Across Cultures*. Boston: Allyn and Bacon.

29. Mesić, M. (2008). *Intercultural Education for Multicultural Society*. *AEMI Journal*, 6, 136-147 /online/.
Dostupno na: http://aemi.eu/wp-content/uploads/2012/09/vol_6_7.pdf.
30. Mužić, V. (1999). *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Educa.
31. Ninčević, M. (2009). *Interkulturalizam u odgoju i obrazovanju: Drugi kao polazište*. *Nova prisutnost : časopis za intelektualna i duhovna pitanja*. 7(1), 59-83. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/38800> pristupljeno 21.6.2016
32. Oberg, K. (1960), *Cultural Shock: Adjustment t New Cultural Environments*. *Practical Anthropology*, 7, 177 – 182.
33. Perotti, A. (1995). *Pledoaje za interkulturalni odgoj i obrazovanje*. Zagreb: Educa.
34. Piršl, E., Vican, D. (2004). *Europske demokratske vrijednosti i i regionalizam*. *Pedagojska istraživanja*. 1, 89 – 105.
35. Piršl, E. (2005), *Verbalna i neverbalna komunikacija*. U: Benjak, M., Požgaj Hadži, V. (ur.), *Bez predrasuda i stereotipa: interkulturalna komunikacijska kompetencija u društvenom i političkom kontekstu*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka, str. 91 – 117.
36. Piršl, E. (2007). *Interkulturalna osjetljivost kao dio pedagoške kompetencije*, u: Previšić, V. i dr. (ur), *Pedagogija prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja*, Zagreb, Hrvatsko pedagojsko društvo, 275–291.
37. Piršl, E. (2011). *Odgoj i obrazovanje za interkulturalnu kompetenciju*. *Pedagojska istraživanja*. 8(1), 53-69.
Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/118076>
38. Portera, A. (2008). *Intercultural education in Europe:epistemological and semantic aspects*. *Intercultural education*19 (6) pp. 481-491.
39. Previšić, V. (1994). *Multiinterkulturalizam kao odgojni pluralizam*, U: Matijević,M., Pranjić, M., Previšić, V. (ur), *Pluralizam u odgoju i školstvu* (str. 19, 25). Zagreb: Katehetski salezijanski centar.
40. Previšić, V., Mijatović, A. i dr. (2001). *Mladi u multikulturalnom svijetu: stavovi srednjoškolaca u Hrvatskoj*. Zagreb: Interkultura.
41. Posavac, K., Sablić, M. (2012). *Pedaogija i kultura*. Zagreb: Hrvatsko pedagojsko društvo.
42. Pušina, A. (2014). *Stilovi u psihologiji: teorije i istraživanja*. Sarajevo: Filozofski fakultet u Sarajevu.

43. Rey, M. (1986). *Training teachers in intercultural education?* Strasbourg: Vijeće Europe.
44. Sablić, M. (2014). *Interkulturalizam u nastavi*. Zagreb: Naklada Ljevak d.o.o.
45. Skledar, N., Kregar, J. (2008.): *Znanost o društvu. Zaprešić: Visoka škola za poslovanje i Upravljanje "Baltazar Adam Krčelić" Zaprešić.*
46. Spajić-Vrkaš, V. (1993), *Kultura i škola. U: Drandić, B. (ur.), Priručnik za ravnatelje.* Zagreb: Znamen, str. 147-177.
47. Spajić-Vrkaš, V., Kukoč, M., Bašić, S. (2001), *Obrazovanje za ljudska prava i demokraciju: interdisciplinarni rječnik.* Zagreb: Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO, str.7, 42, 149, 251, 542.
48. Spajić-Vrkaš, V., Stričević, I., Maleš, D., Matijević, M. (2004). *Poučavati prava i slobode. Priručnik za učitelje osnovne škole.* Zagreb: Istraživačkoobrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo Filozofskog fakulteta Sveučilištau Zagrebu, str. 166.
49. Spitzberg, B. H., Cupach, W. R. (1984). *Interpersonal Communication Competence.* London: Sage, 90 str.
50. Sternberg, R. J., & Zhang, L. F. (Eds.). (2001). *Perspectives on thinking, learning, and cognitive styles.* Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
51. Stoll, L., Fink, D. (2000). *Mijenjajmo naše škole.* Educa. Zagreb.
52. Viteritti, A. (2005), *Identitè e competenze. Soggettivitàe professionalitè nella vita sociale contemporanea.* Milano: Guerini e Associati
53. Vrcelj, S. (2005). *U potrazi za identitetom – iz perspektive komparativne pedagogije.* Rijeka: Hrvatsko futurološko društvo.
54. Vujević, M. (2006). *Uvođenje u znanstveni rad u području društvenih znanosti.* Zagreb: Školska knjiga.

VII. PRILOZI

1. Popis grafikona

<i>Grafikon 1. Spol studenata</i>	28
<i>Grafikon 2. Odsjek studenata</i>	28
<i>Grafikon 3. Godina studiranja</i>	29
<i>Grafikon 4. Status studenata</i>	29
<i>Grafikon 5. Interkulturalizam</i>	31
<i>Grafikon 6. Informisanost studenata o interkulturalizmu</i>	32
<i>Grafikon 7. Na kojoj razini školovanja bi uveli predmet interkulturaln odgoj</i>	33
<i>Grafikon 8. Interkulturalizam kao obavezni i izborni predmet</i>	33
<i>Grafikon 9. Šta predstavlja pojam interkulturalizma</i>	35
<i>Grafikon 10. Ciljevi interkulturalnog odgoja i obrazovanja</i>	37
<i>Grafikon 11. Poželjne kompetencije nastavnika</i>	40
<i>Grafikon 12. Uvođenje sadržaja o interkulturalizmu na visokoškolskim institucijama</i>	42

2. Anketni upitnik

*Filozofski fakultet
Univerziteta u Sarajevu
Odsjek za pedagogiju
Interkulturalni odgoj
Merisa Šehić
sehic.pedagogija.ffsa@gmail.com
sehicmerisa4@gmail.com*

UPITNIK

Poštovani studenti,

Pred Vama se nalazi upitnik koji se provodi za potrebe završnog magistarskog rada na temu: „*Odgoj i obrazovanje studenata nastavničkih fakulteta za interkulturalnu kompetenciju.*“ Upitnikom se propituje poznavanja temeljnih karakteristika interkulturalizma i poželjnih interkulturalnih kompetencija nastavnika za rad u kulturno pluralnim razredima. Zamolila bih Vas da odvojite nekoliko minuta i pročitate upitnik, te date odgovore.

Upitnik se sastoji od tri dijela:

Prvi dio su pitanja zatvorenog tipa na koja odgovarate tako što zaokružujete vaš odgovor pored stavke za koju se opredjeljujete.

Drugi dio su pitanja predstavljena Likertovom skalom, na pitanja odgovarate tako što zaokružite broj, koji najbolje opisuje Vaše mišljenje. Pitanja na skali označena su brojevima:

- 1 - uopće se ne slažem,
- 2 - djelimično se ne slažem,
- 3 - niti se slažem, niti se ne slažem,
- 4 - djelimično se slažem,
- 5 - u potpunosti se slažem.

Treći dio su pitanja otvorenog tipa na koja odgovarate zaokruživanjem i kratkim opisom.

U upitniku nema tačnih i netačnih odgovora, a predmet zanimanja je samo Vaše mišljenje o postavljenim pitanjima. Upitnik je anonimn, te se nije potrebno potpisivati.

Molim Vas da ne preskočite niti jedno pitanje.

Hvala Vam na saradnji.

DEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE STUDENTA (ZAKRUŽITI ILI DOPUNITI)

Spol: M Ž

Naziv fakulteta: _____

Odsjek: _____

PRVI DIO PITANJA

ZAKRUŽITE VAŠ ODGOVOR PORED STAVKE ZA KOJU SE OPREDJELJUJETE

1. JESTE LI SE DO SAD IKAD SUSRELI S POJMOM "INTERKULTURALIZAM"?
 - Da
 - Ne
2. JESTE LI O INTERKULTURALIZMU UČILI U SKLOPU VAŠEG STUDIJSKOG PROGRAMA?
 - Nikad o tome nisam učio
 - U manjoj mjeri
 - Dosta sam o tome učio
3. NA KOJOJ RAZINI ŠKOLOVANJA BI UVELI PREDMET INTERKULTURALNI ODGOJ?
 - Osnovnoj školi
 - Srednjoj školi
 - Fakultetu
4. SADRŽAJ INTERKULTURALIZMA UVRSTIO BIH U KOJI PREDMET?
 - Obavezni predmet
 - Izborni predmet

DRUGI DIO PITANJA

NA LIKERTOVOJ SKALI ZAOKRUŽITE BROJ KOJI NAJBOLJE OPISUJE VAŠE MIŠLJENJE

POJAM INTERKULTURALIZMA ZA VAS PREDSTAVLJA

Tvrdnje	Vaše mišljenje				
	Uopće se ne slažem	Djelimično se ne slažem	Niti se slažem, niti se ne slažem	Djelimično se slažem	U potpunosti se slažem
1. Interkulturalizam je postojanje različitih kultura na nekom teritoriju	1	2	3	4	5
2. Interkulturalizam je toleriranje različitosti	1	2	3	4	5
3. Interkulturalizam je aktivna suradnja dvije ili više kultura u svim područjima života	1	2	3	4	5
4. Interkulturalizam je poštovanje i prihvaćanje različitosti	1	2	3	4	5
5. Interkulturalizam je prilagođavanje većinske kulture manjinskoj kulturi	1	2	3	4	5
6. Interkulturalizam je asimilacija manjinske kulture u većinsku kulturu	1	2	3	4	5

CILJEVI INTERKULTURALNOG ODGOJA I OBRAZOVANJA ZA VAS SU

Tvrdnje	Vaše mišljenje				
	Uopće se ne slažem	Djelimično se ne slažem	Niti se slažem, niti se ne slažem	Djelimično se slažem	U potpunosti se slažem
1. Poznavanje i razumijevanje temeljnih obilježja kulture "drugog" (npr. normi, običaja, vrijednosti, jezika, simbola, itd.)	1	2	3	4	5

2. Razvijanje sposobnosti razumijevanja i prihvaćanja kulturnih razlika kao vrednota	1	2	3	4	5
3. Razvijanje sposobnosti komunikacije s kulturno drukčijim	1	2	3	4	5
4. Osvješčivanje stereotipa i predrasuda o kulturno drukčijem	1	2	3	4	5
5. Razvijanje sposobnosti i vještina kritičkoga samoopažanja u susretu s kulturno drukčijim	1	2	3	4	5
6. Nenasilno rješavanje sukoba	1	2	3	4	5
7. Poštovanje i očuvanje nacionalne kulturne baštine	1	2	3	4	5
8. Poštovanje i očuvanje europske i svjetske kulturne baštine	1	2	3	4	5
9. Njegovanje osjećaja solidarnosti prema kulturno drukčijem	1	2	3	4	5
10. Razvijanje otvorenog, višekulturnog identiteta	1	2	3	4	5

POŽELJNE KOMPETENCIJE NASTAVNIKA ZA RAD U KULTURNO PLURALNIM RAZREDU ZA VAS SU					
Tvrdnje	Vaše mišljenje				
	Uopće se ne slažem	Djelimično se ne slažem	Niti se slažem, niti se ne slažem	Djelimično se slažem	U potpunosti se slažem
1. Razumijevanje ključnih pojmova (interkulturalizam, multikulturalizam, identitet, etnocentrizam i sl.)	1	2	3	4	5
2. Osjetljivost na diskriminaciju	1	2	3	4	5
3. Vještine nenasilnoga rješavanja sukoba (pregovaranje,					

nalaženje kompromisa i sl.)	1	2	3	4	5
4. Komunikacijske vještine	1	2	3	4	5
5. Vještine timskoga rada	1	2	3	4	5
6. Kritički pristup zbivanjima u društvu	1	2	3	4	5
7. Sposobnost obrade društveno osjetljivih tema	1	2	3	4	5
8. Vještina primjene različitih metoda i strategija poučavanja	1	2	3	4	5
9. Sposobnost sagledavanja problema iz perspektive učenika	1	2	3	4	5
10. Otvorenost za različite kulture (interkulturalna osjetljivost)	1	2	3	4	5

TREĆI DIO PITANJA

ZAKRUŽITE I UKRATKO OBRAZLOŽITE VAŠ ODGOVOR

- 1. Smatrate li da je uvođenje sadržaja o interkulturalizmu na visokoškolskim institucijama naročito nastavničkim fakultetima prijeko potrebno. Čemu bi to moglo doprinijeti studentima budućim nastavnicima?**

- Da
- Ne

Ako je Vaš odgovor **da** obrazložite

- 2. Na koji način bi ste Vi lično proveli neki interkulturalni sadržaj na Vašem fakultetu?**
